

गोरखा वंशावलि

(गताङ्कको बाँकी)

मकवानपुर पुग्या. मकवानपुरा राजाका हजुरमा गै श्री अतिबल साह हरिचरण पाण्डे सब सिपाहि हाजिर भै विन्ति गर्न लाग्या यहाँका लस्कर कुन कुन मोहोडामा छन् हामि भन्या हजुरका लस्करमा मिसि हात्र जान्याछैनौ हामि ता छुट्टै रहि आफ्नु गम जुन वषतमा पर्ला उस वषतमा हान्याछौं भनि विन्ति गन्या र मकवानि राजाले जस्ता तरहले वरि हटाइन्छ सो पाठ गर भनि हुकुम भयो. वहाँ- देषिन् विदा भै गया. मकवानिका लस्करदेषि छुट्टै गरि षलंगा हालि वस्या. आफ्नु षानुपिउनु गन्या र श्री अतिबल साह हरिचरण पाण्डे सिपाहिसित मतो गर्न लाग्या नवाफको पचास साठि हजार लस्कर रहेछ जस्तो अग्निमा पुतलि कम्म गछ तस्तै गर्नु परिरहेछ. छाति बलियो गरि काम गर्नुपर्छ. त्यसको ठुलो लस्कर छ इनलाइ हल्ला गरायापछि आफु आफु पनि काटाकाट गर्न्याछन्. तसर्थ एक एक स्याउला कपालमा राषि जाउं जस्का कपालमा स्याउला छ उ आफ्नु संगि जानु भन्या मतो वाधि धना ठोक्रा लि ढाल षुडा षुकुरि वाधि एघारैविस जवान तयारि भै अर्धरात्रिका विष- यमा सबैलाई निद्रा भयाको वेलामा गया. नवाफ भयाका ठाउमा पुग्या र तडातड धनु चलाइ हान्या. नवाफका लस्करमा ठुलो हल्ला भयो र लस्करमा भिडिया र तरवार षुडा षुकुरिले कडाकड हात्र लाग्या. निद्राको कोक हुनाले आफु आफु पनि काटाकाट गर्न लाग्या. कोहि भागन लाग्या. तेस्तो हुदामा नवाफ ठहर्न सकेन र जो साबुद भयाको लस्कर पनि सबै भाग्यो. तहांदेषिन् गोर्षाका लस्कर पनि फिरि आया. मकवानिका लस्कर सुत्यैका रह्याछन्. आधा घडि वांकी रात्री छदामा मकवानि राजाका हजुरमा आइ- पुग्या र हजुरको वरिलाइ हामिले काटि धपाइ आयौं भनि सब विस्तार विन्ति गन्या. हात्रो लस्कर कहां छ भनि सोधनुभयो र हामि फिरदा त सुत्यैका थिया भनि विन्ति

गन्या र ज्या कामलाइ बोलाइ पठाइबक्सनुभयो सो काम हामिले सिध्यायौं अब हामिहरू घर जान्छौं विदा बक्स्या- जावस् भनि विन्ति गन्या र मकवानि राजाले ऐले तिमि- हरूको षानुपिउनु गर वाहांपछि जाउला भनि हुकुम भयो र आफ्नु नित्यकर्म षानुपिउनु गर्न लाग्या. मकवानिको लस्कर पनि उठघा र गोर्षालिलाइ देष्यानन्. हेर्न गया नवाफ पनि भागेछ. जो काटियाका गिड मुड मात्रै ढेरै परिरह्याका देष्या र वडो समं मानि गोर्षालिले ता हात्रो नाकै भाचि गयाछन् भनि आपसमा कुरा गन्याछन्. वाहां- देषिन् गोर्षालिहरूले पनि षानुपिउनु गरिसक्या. फिर्नालाइ तयारि भै मकवानि राजाका हजुरमा गै सामेल भया. श्री मकवानि राजाले नगरा निसानसमेतको षिल्लत श्री अतिबल साह हरिचरण पाण्डेलाइ बक्सनाको तयारि भयो र हुदामा श्री अतिबल साह हरिचरण पाण्डेले विन्ति गन्या हजुरबाट नगरा निसानसमेतको षिल्लत भयो तापनि हात्रा महाराजबाट वक्स्या सिर चढाइ लिउला ऐले ता याँहि होम् भनि विन्ति गन्या र अरू सिपाहिहरूलाई बढिया तरहसित षर्चबर्च बक्सनभयो. सरसौगात तयार गरि षलि- तापत्र दि विदा बक्सनुभयो. श्री अतिबल साह हरिचरण पाण्डेप्रभृति एघारैविस २२० जवानले विदा भै गोर्षा आइ- पुक्या र श्री ५ पृथ्वीपति साह महाराजका हजुरमा सरसौ- गात षलितापत्र चढाई दर्शन गरि सब विस्तार विन्ति गन्या. श्री ५ महाराज पृथ्वीपति साह बडा हर्षले मकवानि- भन्दाका हिन्दुपति राजा कहलायाका बडा राजा हुन्. तन- लाई सहाय गरि नवाफ काटि धपाइ आयौं. अब हामिलाई कोहि आटन सकन्याछैनन्. रजपुदको रजपुत्याइ थामि आयौं भनि अतिबल साह हरिचरण पाण्डेलाई स्यावासि बक्सनु- भयो. नगरा निसान पनि लिन पठाउ भनि हुकुम भयो. लिन पठाया ल्याया. ताहांदेषिन् श्री अतिबल साहलाई

चौतऱ्याइ मान बक्सनुभयो. हरिचरण पाण्डेलाई सरदारि बक्सनुभयो मकवानि पदवि बक्सनुभयो. मकवानि पाण्डे कहलाया. वाहांदिषि चौतरिया अतिबल साह सरदार हरिचरण पाण्डेले आफुले सल्लाह गरि काम गन्याको कुरो विन्ति गर्न लाग्या सानु वस्तु छ तापनि एकगट्टा बाधिया-देषिन् असाध्ये पनि साध्ये हुदो रहेछ. क्या प्रमान भन्या बाबियाको तृण जा छ एकै तृणले हात्ति बाधिन्या थिएन. ढेरै तृणको संहतिको डोरि वाटियादेषिन् मत्ता हात्ति बाधिदो रहेछ तसर्थं हामिलगायत एघारविस लस्करको एकै संहति हुनाले ५०।६० हजार लस्कर काटि घपाञ्चूँ शूरो र काफरको पनि ढेरै तफावत हुन्या रहेछ. हजार काफरका बिचमा एक शूरो छ शूरैले जित्तो रहेछ. ५०।६० हजार लस्करका बिचमा एघारविस लस्करले काटि घपाञ्चूँ तसर्थं राजाले शूरो विवेकि सत्कर्ममा लाग्याका निमषदार यस्ता मानिस जुन राजाले पालना गर्ला सधा जये होला भन्या यस्तो हाम्रा चित्तमा लाग्यो. वहांदिषि राजा भै वाजवि जो बोलछ जो गठे तसलाइ नजीक राषनु. तस्तालाइ नजिकमा राष्या-प्रान्त निहान्सा करनि हान्देन वाजवि बोलन्या कसैको मन पर्देन क्या अर्थले भन्या औषधि पनि मिठो हुदैन. परिणाममा औषधिले गुणै गठे. कुपथी कुरो षादा अघि मिठो हुन्छ पछि विगार पर्छ तस्तै घुसामत्या वेवाजवि बोलन्या अघि बढिया लाग्छ पछि परिणाममा विगार पाछे भनि विन्ति गन्या र श्री पृथ्वीपति साह महाराजबाट बढिया विन्ति गन्यो भनि हुकुम भयो. त्यस्तै तरहसित राजकाज चलाइ केहि दिन व्यतित हुदो भयो. वहांदिषिन् चौविसी वाइसि उठाइ लमजुंग्याले मजुवा षादा कान्छा साहेब रणदुल्लभ साहेले बडो मन्त्रणा गरि बैरि निकालि मजुवा आपनु तुल्यायाको भयो फेरि फेरि आउदामा काटदै घपाउदै गन्याको देषदामा भयो हिन्दुपति मकवानि राजाको सहाय गरि नवाफको लस्कर घपायाको देषदामा भयो पर्वत पाल्पा पिउठाना तनहुँ लमजुङ वाइसी चौविसी राजाहरूले बडो आश्चर्य मान्दा भया र अब कसो गन्या हो भनि आफना आपना देशमा बडो मन्त्रणा गर्दा भया. बुद्धिमान् पनि गोर्षेमा भयाछन् योधा शूरा पनि गोर्षेमा भयाछन् सकल गुणले युक्त भयाका आपनै भाइछोरा हुनाले कुन हामि चलाउछौँ कुन भिचदे पेलदे बढ्दै आउन लाग्या. तसर्थं कुन उपायले गोर्षामा षेद पान्या हो भाइछोराहरूको चित्त फान्या हो भनि सकल राजाहरू भेला भै सल्लाह गर्दा भया. सल्लाह गर्दामा एस्ता परिवन्दले षेद हाल्दा गोर्षामा घर-

फुटा होला भन्या केहि उपाय पायानन् र उपाय नपाउदा ताहां सब राजाहरूका मतले डोरका षान विचारिलाई फिकाउदा भया. डोरका षान विचारि पनि सब राजाहरूको कचहरि थियो ताहां आया. ति षान विचारि कस्ता हुन् भन्या ति सब राजाहरूलाई जुन काममा संदेह पथ्यो तिनै षान विचारिका अति उपदेशले संदेह फालि काम गरि दिन्थ्या. न्याय निसापमा पनि कसैले छिन्न सकेन जब कुगडिया जोडि षान विचारिसित पठाइदिन्थ्या. कुगडियाको चित्त बुझाइ निसाप पारि छिनिदिन्थ्या. एस्ता षान विचारि हुनाले ति सब राजाहरूले गोर्षा बढ्न लाग्याको विस्तार गन्या र सो विस्तार सुनि षान विचारि बोलन लाग्या, मैले पनि सर्वपक्षबाट विचार गर्दामा गोर्षाको वृद्धि हुन्या डबल देख्दछु सामान्य विचारले हेर्दामा बुद्धि बलले मात्रै हो कि दैवको पनि करुणा रहेछ यो पनि विचार पाइन्या उनका घरमा पनि षेद पान्या एउटा जुक्ति म कल्पना गर्छु त्यो जुक्ति षलितापत्रमा लेषिपठाउनुभया गोर्षाको बुझ पाइएला भनि विन्ति गन्या र कुन जुक्ति हो लौ बताउ भनि सब राजाहरूले मजि गर्नुहुदा षान विचारिले विन्ति गर्न लाग्या. “बढैया, घटैया, बढैया विघटैया, विबढे नघटे” यो चार थोकको अर्थ क्या हो त्यसको अर्थ षोलि पठाया हामिसितको दोस्त रहन्याछ. यसको अर्थ षोलि नपठाया हामि सब राजा एकगट्टा भै लडाइ गरि तिमिलाई ध्वस्त पान्याछौँ भनि षलितापत्रमा एहि कुरो लेषिपठाउनुहुवस् भनि विन्ति गरि सोहि बेहोराको षलितापत्र लेषिपठाया.

सो पत्र गोर्षा श्री ५ महाराज पृथ्वीपति साहका हजुरमा आयो. आउदा सब भाइछोरा छथरप्रभृति सब भारा पांचहरू वसि त्यो पत्र हेर्दामा त्यस्तो कुरा लेष्याको जब देष्या वहां-दिषिन् यसको अर्थ क्या होला भनि बडो संदेह पन्यो र थरथर सब भारा पांचहरू सबले विचार गन्या र यो चार बातको अर्थ लाग्दो भएन. नलाग्दामा श्री ५ महाराज पृथ्वीपति साहको मुहार मलिन हुदो भयो. त्यस्तो देषदा श्री कान्छा साहेब रणदुल्लभ साहबाट कागज कलम मगाइ आफना बाहुलिबाट तस्को उत्तरा लेषन लागनुभयो. इ चार बातको अर्थ क्या हो भन्या “तृष्णा, आयु, पुण्य, प्रारब्ध” एहि हो भनि एति तिमिहरूले लेष्याको तात्पर्य क्या हो भन्या हाम्रा घरमा फेरि षेद पनि पान्यो. यो परिपञ्च अर्काको होइन ढोन्यालि विचारिको सिपारस हो भनि षलितापत्र लेषि उत्तरा पठाइबक्सनुभयो. त्यो पनि ति सब

राजाहरू जहाँ थिया पुक्यो र ढोऱ्यालि षान विचारिसमेत
 त सब राजाहरूले हेऱ्या र ढोऱ्यालि षान विचारिले ति
 सब राजाहरूसित विन्ति गर्दा भया. कस्तो विन्ति गऱ्या
 जसले बुद्धिलाई अनेक तरहसित षेलाउन जान्दछ तेस्ता
 मनुष्यलाई मात्रै यो चार बातको अर्थ सहज हुऱ्या. यस्तो
 जुक्ति कल्पना गरि पठायको हो. हाऱ्या त्यस्ताजु त्तिको
 सहजै अर्थ षोलि पठायछन् हाऱ्या चित्तको अभिप्राय पनि
 बुक्ति यो सिपारस फलानैको हो भनि पठायछन् दैवी शक्ति
 भयाका पुरुष रहाछन्. क्या अर्थले भऱ्या विद्या बुद्धि परा-
 क्रम इ तिन थोक एकैमा रहदैन एकै गोठामा इ तिन थोक
 रह्यो भऱ्या उ ता श्री नारायण हुन् भनि जान्नु अथवा
 श्री नारायणका कलाले भयाका पुरुष भनि जान्नु. एस
 समयमा त एकैमा त छ छैन यो मैले बुक्तिसक्याको छैन
 कसैमा विद्या कसैमा बुद्धि कसैमा पराक्रम यस्तो ता रहेछ
 यो बुक्तियो एस्तो ता दैबको करुणा नभै हुदैन. तसर्थ परि-
 णाममा चौबिसी बाइसीको मुलुक गोर्षको होला भऱ्या जस्तो
 देषियो. जाहाँ दैबको करुणा रहन्छ तहाँ मनुष्यका षेदले
 क्या गर्न सक्छ. तसर्थ हजुरहरूले पनि जापना आफना मुलु-
 कमा गै राज गरिरहनुहवस्. दैवसंग कस्को क्या पुक्छ
 गोर्षामा पनि परिणाममा एस्तो पर्ला भऱ्या जस्तो देखिन्छ.
 कस्तो भऱ्या जहाँसम्म आफ्नु र बिरानु छुट्याइ गादिको
 सोको गर्ऱ्या र विगारमा लागऱ्या ठहऱ्याइ काज गर्न जान्ऱ्या
 राजा जतिञ्ज्यालसंम हुनन् तहाँसंम पाप पनि बढऱ्याछैन.
 पाप नबढ्या धर्म हुन्छ. धर्मले सदा जय हुन्छ. जब गोर्षामा
 एति चिह्न नजान्ऱ्या राजा जब हुनन् उइ वषतमा गोर्षाका
 राजालाई कठिन होला भऱ्या जस्तो मेरा चित्तले देषछ
 भनि ढोऱ्यालि षान विचारिले विन्ति गऱ्या र सब राजाहरू
 मनमा ताप मानि आफना आफना देशदेशमा गया. वहाँदेषिन्
 श्री ५ महाराज पृथ्वीपति साहबाट पनि श्री कान्छा साहेब
 रणदुल्लभ साहको अधिक बुद्धि हुनाले कस्तै गाह्यो अथवा
 परिआयो तापनि कान्छा साहेब रणदुल्लभ साहसित सोढ्या
 सकल सन्देहको निवृत्ति हुदो हुन्थ्यो. तेस्तो हुनाले एक त
 पुत्र उस्मा पनि सकल गुणले युक्त भयाका हुनाले बहुत
 प्रीति गर्नुहुदो भयो. वहाँको मात्रै क्या कुरा छथरप्रभृति
 सब भारा पांचरू पनि कान्छा साहेब रणदुल्लभ साहसित
 सल्लाह नगरि कोहि केहि काम गर्न सक्ता भयानन्. कान्छा
 साहेब रणदुल्लभ साहको सौजन्य भयो. सकल वातचित्तमा
 कुशल हुनाले भयो सब प्रजा प्राणि जो कोहि छन् चाकर-
 बाकर सेवकवर्ग जो कोहि पनि कान्छा साहेब रणदुल्लभ

साहदेषिन् बडो षुसि हुदा भया. क्या अर्थ भऱ्या कसैले
 षायो षाएन कोहि आयन किन आयन सञ्चविसञ्च भयो
 कि भनि षवर राषि मानिस षठाइ बुक्ति यस्ता तरहसित
 सवको सकल कुराको याद राषिबक्सनुहुनाले तहाँ सबकोहि
 प्रसन्न थिया. श्री ५ पृथ्वीपति साहका श्री नायक वीरभद्र
 साहका केटाहरूबाट सुसार नपुग्दामा पनि आफै अघि सरि
 सुसार टहल गर्नुहुऱ्या त्यस्तै तरहले केहि दिन वित्या.
 श्री नायक वीरभद्र साहको विवाह ४ क्रमैले गरि हुदो भयो.
 वहाँदेषिन् पछि श्री कान्छा साहेब रणदुल्लभ साहलाई सब
 वातमा बहुत जान्ऱ्या हुनाले अलिक अर्ध्याला जस्ता हुनुहुदो
 भयो. यो जगत् कस्तो रहेछ भऱ्या कस्तै जान्ऱ्या सिपालुले
 पनि बुक्तिसक्नु रहेनछ कोहि न कोहि एउटा दोष लाउदो
 रहेछ. लोकापवाद बुक्ताउनलाई श्री रामचन्द्रलाई पनि
 कठिन हुदो भयो. मनुष्यले बचाउनालाइ कहांसंम सकियोस्.
 तसर्थ कस्तै जान्ऱ्या भया पनि राजाका दरवारमा षेदि
 चुक्ल्याहा दुष्ट छुट्टा रहेनछन्. र श्री नायक वीरभद्र
 साहको र श्री कान्छा साहेब रणदुल्लभ साहको विचित्त
 पार्दा भया. कस्ता तरहले चुक्लि पार्दा भया भऱ्या कान्छा
 साहेब रणदुल्लभ साह ता सकल काममा कुशल हुनाले श्री ५
 महाराज पृथ्वीपति साहबाट पनि वाहिलाई पियारो मान्ऱ्या
 देश देशमा पनि वाहिको नाम चलऱ्या यहाँ सब कोहि भारा
 पांच पनि वाहिका सल्लाहले कामकाज गर्ऱ्या यस्तो हुदामा
 हजुरलाई पर सारि कान्छा साहेब रणदुल्लभ साहलाई अघि
 सानालाइ पनि वेर छैन भऱ्या एस्तो कुतर्क पारि चित्त
 फोर्दा भया. तस्तै तरहका चुक्लि पार्दा पार्दामा श्री नायक
 वीरभद्र साहले तिन चुक्लि सुनि आफना बुबाका हजुरका
 विन्ति गर्नुभयो र श्री ५ महाराज पृथ्वीपति साहबाट
 श्री रणदुल्लभ साह त्यस्ता छैनन् धर्मचित्त भयाका सकल
 काममा कुशल भै गादिको सोको गर्ना निमित्त जिउ धर्म
 दिकन पनि तिभ्र निमित्त सोको गर्दछन्. यसमा तिमि
 कति पनि सन्देह नमान भनि हुकुम हुदा त बुबाका पनि
 पियारा छन् भऱ्या कुरो पारि चुक्लि गऱ्याको हुनाले
 श्री नायक वीरभद्र साहले ऊन् कुतर्क मान्नुहुदोभयो. वहाँ-
 देषिन् बुबासंग श्री नायक वीरभद्र साहको वातचित्त भयाको
 श्री कान्छा साहेब रणदुल्लभ साहले बुक्तुभयो र श्री नायक
 वीरभद्र साहका हजुरमा गइ बाहुलि जोडि चुक्ल्याहाका
 कुराले मदेषिन् विचित्त गर्नुहुऱ्या होइन हजुरको सोको
 हवस् भन्नानिमित्त सर्वकालमा सर्वदातले सोको विताइ
 मिहिनेत गर्दछु. एति गर्दामा पनि मदेषि विचित्त पार्दामा

पयो भन्या यो दोष कसलाइ दिउ. जो कर्ममा लेष्याको सो सवेहोरि हुदो रहेनछ भनि विन्ति गर्नुहुदा उत्तरा तबक्सी नबोलि चुप लागिरहुनुहुदो भयो. ब्रह्मदेविन् यस्तै तरहसित ३।४ दिन भयापछि जो चुक्लि हालन्याहरुसित श्री नायक वीरभद्र साहबाट श्री रणदुर्लभ साहबाट ससित एस्ता एस्ता कुरा विन्ति गर्ने आयाथ्या भनि मजि हुदा ति चुक्लिहा भन्या कस्ता हुदा र ह्याछन् भन्या जो धूर्त हुन्छ सो चुक्लि गर्छ. धूर्त भन्याका कस्ता हुन्छन् भन्या उज्ज्वल मुषले धोलन्या बोलदामा कोमल वाणि निकालन्या हृदयमा भन्या कौची लियाका कस्को छिद्र कसो गरि पाइएला भन्या एहि धन्दामा र ह्याका चुक्ल्याहा धूर्तको एहि लक्षण हुन्छ. तसर्थ तिनै चुक्ल्याहाहरुले जुन अवाच्य अनुचित कुरो हजुरबाट हुकुम नभया कान्छा साहेब रणदुर्लभ साह पुडो सरन्या काम हुन्याछैन श्री कान्छा साहेब रणदुर्लभ साह पुडो नसन्या हजुरको जय हुन्याछैन. भनि विन्ति गन्यापछि तिनै चुक्ल्या- ह्याका कुरा सुनि मर्म भेदन हुन्या अवाच्य अनुचित कुरो श्री नायक वीरभद्र साहबाट श्री कान्छा साहेब रणदुर्लभ साहलाई हुकुम गनुभयो. तेस्तो हुकुम हुदा श्री कान्छा साहेब रणदुर्लभ साहले मनमा विचार गर्नुहुदो भयो. अब मैले यस घडिमा देशत्याग गरि जाउ भन्या क्या उपद्रव गरेछ र भागि गयो भन्या अपवाद हुन्या भयो. देश त्याग नगरुं भन्या श्री नायक वीरभद्र साहबाट बहुत दुर्वाक्य सुनिनसकु कुरो हुकुम गर्नुहुदो भयो. मैले एस घडिमा बाचनुचाहि मने बढिया हो भन्या एस्तो मनमा ठहराउनुभयो र श्री नायक वीरभद्र साहले त्यस्तो हुकुम भयापछि फेरि कान्छा साहेब रणदुर्लभ साहबाट विन्ति गर्ने लाग्नुहुदो भयो. चुक्ल्याहाका कुरा सुनि त्यति हुकुम भयो तापनि हजुरको हुकुम मैले शिरमा धारणा गन्या तर मैले मलजुग्यासित धर्म गरि धर्म फाल्याको त्यहि अपराध ममाथि आयाको हो हजुरलाई केहि दोष छैन भनि विन्ति गर्नुभयो र बहुत मालिन मुहार गरि श्री ५ महाराजा पृथ्वीपति साहको दर्शन गर्न पाउलाग्नु- भयो र किन तिआो मुष मलिन छ कान्छा भनि हुकुम भयो र श्री नायक वीरभद्र साहबाट हुकुम भयाका कुरा विन्ति गर्नुभयो र श्री ५ महाराज पृथ्वीपति साहबाट बहुत अनु- चित कुरो भन्याछन् तिनलाई म भन्न जान्छु भनि श्री नायक वीरभद्र साह राज गर्नुभयाका ठाउमा पाउलाग्नुभयो. श्री कान्छा साहेब रणदुर्लभ साह त आफ्ना कोठासा पाउ- लाग्नुभयो. कोठाको ढोकालाइ ताल्चा मारि देह त्याग गर्नु- भयो. वहांदेविन् कान्छा कहाँ गया भनि श्री ५ महाराजा

पृथ्वीपति साह षोजन पाउलाग्नुहुदामा ताल्चा लाग्याको देषनुभयो र ताल्चा षोलि नजर हुदा कान्छा साहेब रणदुर्लभ साहले देह त्याग गरिरह्याका नजर भयो. बहुत विलाप गरि कल्पना गरि रुन लाग्नुभयो. अरू भारा पांचहरू पनि सब जना षेद गरि रुन लाग्या. कान्छा साहेब रणदुर्लभ साहको दाहादि क्रियाकाज हुदो भयो. वहांदेवि कान्छा साहेब रण- दुर्लभ साहसित वातचित हुदैका मेहेरामा श्री नायक वीरभद्र साहको आफ्ना माहिलि रानीसित पनि विचित परेछ र माहिला रानीबाट "कुलो भागि समुद्र, चेली भागि माइत" भन्छन् भन्या यो चित्तमा ठहराइ आफ्ना तर्फका केटाकेटी सब लि तनहुंका राजाका मैजा हुनुहुदो रहेछ र डोलि चढि तनहुं पाउलाग्नुभयो वहांदेविन् विराज थापाले आफ्ना भाइ छोरा २।४ जना मानिसलाई भनि श्री माहिला रानी गर्भ- वती हुनुहुन्छ. साहेब पैदा हुनुहुन्छ कि मैजा पैदा हुनुहुन्छ. पैदा भयापछि हामिलाई निधो लेष्या भनि कसैले थाहा नपाउन्या गरि बडो गुप्तसंग पाउरषवारि पठाउदा भया. कान्छा साहेब रणदुर्लभ साहसित विचित नहुदै १।२ मैजा अधि चन्द्ररूप साहसित आफ्ना माहिला रानी गर्भवती भयाका श्री नायक वीरभद्र साहबाट विस्तार हुकुम भयाको रहेछ. सो विस्तार २।४ थरथरहरूले पनि सुन्याका र ह्या- छन्. गर्भवती हुनुहुदैमा श्री नायक वीरभद्र साहबाट किन यस्तो विचित गर्नुभयो भन्या ति थाहा पाउन्याहरूले मान्याका र ह्याछन्. बडाले रिस राषदामा बुकिन रिस गर्नु भन्दछन्. विना बुकैमा रिस गर्नु भयाको छ यस रिसले पछि कस्तो पाछै भनि आपसमा कुरा पनि गर्दा भयाछन्. कान्छा साहेब रणदुर्लभ साहले त्यस्ता तरहसित देहत्याग गन्याको हुनाले जानिकन दरवारमा बहुत पिरपिराउ हुन लाग्यो. तहांदेविन् श्री ५ महाराजा पृथ्वीपति साहको र श्री नायक वीरभद्र साहको पनि विचित हुन लाग्यो. दवा- रमा पनि रानिरनिवा उ पनि कोहि नमिलन्या हुन लाग्या. कैले कोहि दुषन्या कैले कोहि दुषन्या दुष पिर यस्तो पनि सधै हुन लाग्यो. तेस्तो हुदामा धामिजाकि त्याइ हेराउदा जोसिहरू हेराउदा वायुकै सान्न दोष आउन्या हुदो भयो. वहांदेविन् केहि मैजा तेस्तै तरहमित वेतित हुदो भयो. घर फुट भया पनि एक मतो हुदो रहेनछ. जाहां एक मतो रहेन गमार छुस्करलाई सुगम हुदो रहेछ. तेस्ता वषतका विचमा शत्रुहरूले चढाइ गन्याको भया राज्येभङ्गलाई पनि विसा- रित रहेनछ. तसर्थ बालकमा पढ्याको विद्या बडा कुलका पुरुषसित्तको मित्रता श्री देवतादेविन् मित्याको वरदान-

योगमा पार गयाका योगिजनको मन न्यायपूर्वकले आज्याको दौलथ कुलवान्का छोरिसितको प्रीति येति थोक स्थिर हुन्छ. श्री देवताको वरदान सत्य हुनाले मात्रै रक्षाको रहेछ. तस्तै बषतमा श्री नायक वीरभद्र साहका मनमा मेरा ता आजन्मान्त एतै वित्त लाग्यो तसर्थ मैले श्री गणुपतिनाथको दर्शन पनि गरूँ नेपाल कस्तो रहेछ नेपाल लिनाको मनसुवा गन्या पुगन्या रहेछ रहेनछ तहांका राजा भारा क्या मनसुवाका कौन बुद्धिका रक्षाछन् यो पनि बुझूँ भन्या यो चित्तमा लि श्री नायक वीरभद्र साह काजी विराज थापालाई ढाकन्या तुल्याइ विराज थापाप्रभृति अरू थरघर ५।७ जना मानिस केटाकेटीहरू लि नेपाल पाउलागनुभयो.

श्री गणुपतिनाथको दर्शन गरि भादगाउ पाउलागनुभै भादगाउका श्री भूपतीन्द्र मल्ल राजासित मुलाकात भयो. श्री भूपतीन्द्र मल्ल राजाले पनि बडा आदरपूर्वकले गरि राज गराउनुभयो. केहि दिन राज गन्याका भयाका थिया सेस्तै विचमा गटनका राजाका मनमा र काठमाडौँ राजाका मनमा अनुचित पन्यो र इ दुवै राजा भै श्री भूपतीन्द्र मल्ल राजासित मानिस पठायो. वैर भयाका गोर्षाका राजाका छोरालाई ल्याई नेपालको सब छिद्र दिन लागनुभयेछ तसर्थ वैरि भन्याको कैल्ले पनि आफ्नु हुदैन वैरिको निर्मूल गनले जय हुन्छ. तसर्थ ति वैरि हुन् तिनलाई यहां राषनु छैन. चाडो पठाउन्या काम गन्या बढिया होला भनि विन्ति गरि पठायो र आफु दुवै राजा भै श्री नायक वीरभद्र साहलाई नाश गर्नानिमित्त प्रयोग गर्न लगायो. वहांदेषिन् श्री भूपतीन्द्र मल्ल राजाले पनि इनलाई मैले जाहां राष्या ता काठमाडौँ पाटनका राजाहरू टुटनन्. भन्न पनि वैरि आफ्नु कैल्ले हुदैनन्. सांचै हो भनि श्री नायक वीरभद्र साहलाई विदाको तयारि गर्नुभयो र श्री भूपतीन्द्र मल्ल राजाले दोसल्ला पैहाउनाको मनसुवा गर्नुहुदा श्री नायक वीरभद्र साहले पनि पैहनेको जस्तो डबल काजी विराज थापाले बुझ्या र आफ्ना बोलिले यो पैहनु छैन भनि इसारासित विन्ति गन्या र बाहुलिले मात्रै छोडबक्सनुभयो र डेरामा पाउलागनु भयो. डेरामा पाउलागनुभयापछि काजी विराज थापाप्रभृति जो जो मानिस थिया सबैले विन्ति गर्न लाग्यो. यस्मा ता केहि प्रयोग गन्याको होला भन्या जस्तो लाग्छ एस्को ता केहि प्रचय गन्याजावस् भनि विन्ति गन्या र लौ परिचय चर भनि हुकुम भयो. कुकुरलाई डाकि तस्का कपालमा त्यो दोशाला राषिदिया र तत्क्षणमा कुकुर मरिगयो. वहांदेषिन्

अब यहां नबसौं जियमा पनि दगा होला भनि रातारात गरि तडकि त्रिशूलगंगा तरि वारि पुग्यापछि विस्तारै पाउलागनुभयो. तर्ममा पुग्यापछि श्री नायक वीरभद्र साहलाई विराम भयो वहांदेषिन् पनि पाउलागनुहुदो भयो. वायुको दोष जस्तो देषिन्छ चाडो दरवारमा पुग्या वायुको संभाषण गन्या आराम होला भन्या ठहराइ चाडो चाडो गरि पाउलागनुहुदा गण्डो पुक्नुभयो र ताहीं गण्डीमै प्राणवियोग भै परमधाम हुनुभयो. तहांदेषिन् काजी विराज थापा प्रभृति जो जो गयाका आदमिहरूका मनमा बहुत षेद मानिययो. गोर्षादरवारमा पुग्या र श्री ५ महाराजा पृथ्वीपति साहका हजुरमा सब विस्तार विन्ति गरि श्री नायक वीरभद्र साह परधाम हुनुभयो भनि विन्ति गन्या र श्री ५ महाराजा पृथ्वीपति साह श्री ५ महारानी सब थरघर भारा पांच बडो षेद मानि रुन लाग्यो. वहांदेषिन् श्री नायक वीरभद्र साहको क्रियाकाज भइसक्यो. वहां तनहुँमा पनि श्री साहेबज्यू नरभूपाल लाह पनि पैदा हुनुभयाको थियो. वहांदेषिन् तस्तै तरहले रहदामा श्री कान्छा साहेव रणदुर्लभ साहको पनि बहुत फिक्री गन्याको थियो. फेरि श्री नायक वीरभद्र साहको समेत पुत्रशोक पर्दा अरू जो भयाका पुत्रहरू पनि नमिलन्या दुष्टबुद्धिले मात्रै परिपंच गरिरहन लाग्दा त्यस्तो देषतामा श्री ५ महाराज पृथ्वीपति साह राजकाजमा पनि बहुधा चित्त नलाई बहुत उदास चित्त गरि राज गर्नुहुदो भयो. तेस्तै बषतमा घरफुट पनि भयो. सब बातले विग्याका वेलामा वैरि उठ्यो भन्या बडो संकष्ट हुन्या थियो. केवल श्री गुरु गोरक्षनाथ श्री कालिका श्री मनकामनाका करणाले मात्र रक्षाको छ. तसर्थ हाम्रा श्री कुलदेवता भन्या पनि श्री इष्टदेवता भन्या पनि हामिलाई यो राज्य बक्सनुहुन्या राज्यदाता इनै श्री गुरु गोरक्षनाथ श्री कालिका श्री मनकामनाको मेहेर हो भनि हुकुम भै सब थरघर भारा पांचलाई सुनाइबक्सनुभयो र श्री गुरु गोरक्षनाथ श्री कालिका श्री मनकामनामा बडो भक्तिभावना राषि श्रद्धापूर्वकले पूजा गर भनि हुकुम भयो र पूजा गर्दा भयो. फेरि हुकुम गर्नुहुदो भयो हाम्रा सन्तानहरूले सदासर्वदा श्री गुरु गोरक्षनाथ श्री कालिका श्री मनकामनाको भक्ति विशेष गरि गर्नु क्या अर्थले भन्या कस्तै बडा बडा नाना उपद्रव शत्रुदेषिन्को भय पर्दामा पनि श्री गुरु गोरक्षनाथ श्री कालिका श्री मनकामनाको सेवा गनाले कस्तै संकष्ट पनि रहोइनन् भनि हुकुम हुदो भयो. तहांदेषिन् तस्तै तरहले ४।५ वर्ष राज्य भोग गरि श्री ५ महाराजा पृथ्वीपति साहको वर्ष ४७ राज्य

भोग गरि परमधाम हुनुभयो.

श्री ५ महाराज पृथ्वीपति साहको क्रियाकाज भैसक्या-पछि यहाँ गादि घालि हुनाले तहाँ बडो षलवल पर्दा भयो. दल साह म ज्येठो हूँ म राजा हुन्या हूँ भनि भन्न लाग्नुभयो र कोहि मानिस उतातिर पनि लाग्यो. उद्योत साहले पनि श्री नायक वीरभद्र साह स्वर्ग हुनुभयापछिका अर्थलाई यो दुनियाँले जसलाई राजा मान्नु उहि राजा होला भनि उद्योत साह पनि राजा हुनाको मनसुवा गर्नुहुदो भयो. यस्तै तरहूले परिपंच बडदा आफ्ना तर्फका गोल बाधि पञ्च हतिः यार लि हिडन लाग्यो. एकला दोकला पनि हिडन छोड्यो. त्यस्तै तरहूको षलवल पर्दा सबै भेला भै पञ्चाइत भयो. पञ्चायत हुदामा गोर्षाका भाइछोरा भया छ्थरप्रभृति सब थर भारा पांच सामेल हुदा सामेल नहुन्या काजि विराज थापा भीमराज पाण्डे वीरेश्वर पाण्डे गौरेश्वर पन्थ लक्ष्मीपति पन्थ बलि पाध्या कडरिया एति बोहेक भै कचहरि भै सब जनाको एक वाक्य गरि कुरा ठह-याउदामा कस्तो कुरा ठह-याया भन्या टाढा र नजिकमा को हुन्छ भनि भन्दा चजिकैमा हुन्छ साष ता श्री नायक वीरभद्र साहका भाइ रणदुर्लभ साह बाचनुभयाका भया बाहिलाई हुन्या हो वहाँ शान्त हुनुभयापछि श्री नायक वीरभद्र साहका भाइ ता सब बरोबर छन्. बरोबरमा ता ज्येठा जो छन् जो हुन्छ ज्येठै-लाई राज्य हुन्छ भनि यो ठहराउदामा सबभन्दा ज्येठा दल साह ठहरिनुभयो र दल साहलाई राज्याभिषेकको षतं जब हुन लाग्यो वहाँदेषिन् चन्द्ररूप साहले आफ्ना मनमा विचार गरि गोर्षाका सब थर भारा पांचले षतम् गन्यापछि श्री नायक वीरभद्र साहले मसग गन्याको विश्वास मैले षेटमा राषन्या हाँइन भनि मधुकर साहसित गै श्री नायक वीरभद्र साहले जो विश्वास गन्याको थियो सो विस्तार गर्दा भयो. वहाँपछि मधुकर साहले श्री नायक वीरभद्र साहका पुत्र छदै अकलि कसो गरि राजा हुन पाउला निमित्तले अघ्यारै संक्षेप गन्याको भया यो षलवल हुन पाउन्या थियेन भनि सल्लाह गरि चन्द्ररूप साहका र मधुकर साहका मानिस श्री ५ नैक्यानि रानी श्री साहेबज्यू नरभूपाल साह रह्याछन् कि रहेनछन् भनि बुकन पठयाछन् र तनहुँमा मानिस गया. वहाँ तनहुँमा श्री साहेबज्यू पैदा हुनुभयापछि गौरेश्वर पण्डितले नामकर्मादि सकल कामकाज वहाँको जय हुन्या सर्वतरहबाट जय मनाउदा श्री नाइक्यानि रानी षुसि हुनुभइ रिछि अघि पनि श्री नायक साहेबबाट तपाजीलाई

बडियै मान्याको थियो. वहाँ स्वर्ग हुनुभयो तापनि म छदैछु मेरा छोरालाई गादि जस्ता पाठले हुन्छ सो कुरो मेरा बुबाका सल्लाहमित तपाजीले गर्नुहवस भनि हुकुम भएछ र श्री छिक्केश्वरिमा गइ पुरश्चरण गरिसक्यापछि भाइ प्रसाद-पाति चढयाछन् र वहाँपछि श्री ५ नाइक्यानि रानीबाट नानिका गुरु यहिबाट हुनु भनि हुकुम भएछ. गौरेश्वर पण्डितलाई वहाँदेषिन् तेस्तै बषतमा यहाँ गोर्षाबाट काजि विराज थापाप्रभृति मगर नाममा सबै भीमराज पाण्डे गौरेश्वर पन्थ वीरेश्वर पाण्डे लक्ष्मीपति पन्थ बलि पाध्या कडरिया एतिले चलाउन्या सल्लाह बाधि भित्रीसंच श्री ५ नायेक्यानि श्री साहेबज्यू नरभूपाल साहलाई चलाई गोर्षामा पाउलागु-भइ काजी विराज थापाका घरमा राज गर्नुभयाको रहेछ पाउरषवारि आउन्या गौरेश्वर पण्डित अधिकारी धाइ धराला जस्तो भइ आयाको पाउलागुभयाको महिना ३ भयापछि चन्द्ररूप साहका मानिस मधुकर साहका मानिस उ पनि तनहुँमा केहि बुक पायेनन् र गोर्षा आया. चन्द्ररूप साह मधुकर साहसित हामि तनहुँमा गइ बुक विचार गर्दा श्री साहेबज्यू नरभूपाल साह वहाँका मुमाको यहाँ हुनुहुन्छ वहाँ हुनुहुन्छ केहि बुक पाएनौ परिनाम वहाँ तनहुँमा हुनु-होला भन्या जस्तो लागेन भनि विन्ति गन्या र वहाँदेषि चन्द्ररूप साहले षोजि गर्ने लाग्नुभयो र षोजि गर्दा गर्दा काजी विराज थापाका घरमा पाउलागुभइ राज गर्नुभया जस्तो अलिक अनुसार पाउनुभएछ र काजि विराज थापाका घरमा चन्द्ररूप साह पाउलागुभयो र विराज थापासंभ कुरा हुदा केहि अन्सार मात्रै बतायाछन् र उस दिन उत्ति-कैमा फिरि जानुभयो. वहाँदेषिन् काजि विराज थापा भीम-राज पाण्डे गौरेश्वर पन्थ लक्ष्मीपति पन्थ वीरेश्वर पाण्डे बलि पाध्या कडरिया जो जो सल्लाहमा थिया सब जना बसि मद्दत गर्दा भयो. राजाका मुख्य अंग भन्याका भाइ हुन् भाइमा ता हात्रा मद्दतमा कोहि छैनन भाइवेगर मद्दत बलियो हुदैन. तसर्थ अधिनायक वीरभद्र साहबाद पनि विश्वास भयाको रहेछ मतलबमा पनि मिल्न आया भन्या पछि चन्द्ररूप साहप्रभृति जति भाइ मिल्न आउछन् इनलाई लिनै पर्छ. हामि सब घरको मतलबले मात्रै बलियो होइ-सक्तैन जस्तो मन्दिर तयार गर्दामा काष्ठ पत्थर मट्टि जल कारिगढ एति सकल जम्मा भै मन्दिर तयार हुन्छ. तस्तै राजकाजमा पनि सकल बल पूर्ण नगन्यादेषिन् कार्य सिद्ध षर्नलाई कठिन हुन्छ. तसर्थ लिन्यै हो भनि सल्लाह जमाउदा भयो. वहाँदेषिन् भोलिबेर फेरि चन्द्ररूप साह काजि विराज

थापाका घरमा आइ विराज थापासित हामि भाइसितको मद्दत नगरि भाइवेगरको काम गर्नालाई तिमि थरहरूले मात्रै कठिन होला. तसर्थ भाइको र थरको घरको कस्तो सम्बन्ध हो भन्थ्यो "हुंगाको भर माटो माटाको भर हुंगो" तस्तो जान. तिमि हामि मिलि गच्छ बाधु भनि भन्थ्यो र अधिका मतलवका मानिस जति थियो सबैले भाइ नभै हुदैन भाइलाई लिनेपछि भनि सल्लाह बाध्येको थियो र विराज थापाले चन्द्ररूप साहलाई लिदा भयो. जब मतलवमा लियाथ्या चन्द्ररूप साहबाट मधुकर साहलाई पनि मद्दत भयोको सब विस्तार गर्थ्यो र मधुकर साहबाट पनि वेस भएछ भनि सल्लाहमा पस्या. कामका साह्रा शूरा अडिकन काम गर्थ्यो हुनाले मधुकर साह जब सल्लाहमा पस्या सुरा सुरैपछि लाग्छ जति सुरा सारा थियो उ सबै सल्लाहमा पस्ता भयो. चन्द्ररूप साह मधुकर साह पनि तर्तयारिसित अधिका मद्दतवाला मानिसहरूसित एकमतो गरि रह्यो. वहांपछि विराज थापाले माहिला श्री नाइक्यानि रानीका हजुरमा केहि विन्ति गर्न लाग्यो काफरको कस्तै ढेरै गोल भयो पनि शूरा पुरुषका अगाडि कोहि ठहर्दैन हटि जाण्छन् काफर परिपञ्च्यो कस्ता हुन्छन् भन्थ्यो परिपञ्चको सिद्धि वाधन पायो र बुसामत्या कुरा गर्न पायो चुक्लि हालन पायो अस्मान जमिन एकै ठाउ गराउछन्. तसर्थ राजाले फूटा र साचामा बडा तिक्छ बुद्धिले निगाह राख्नुपर्छ. तसर्थ सत्य मार्गमा लागि धर्म चिह्न निमषको जसो गरि सोखो हुन्छ निमषको सोखो गर्न जान्थ्यो पनि गर्थ्यो पनि बडा कुलमा जन्म्याको पनि एति लक्षण भयोको सेवक चिह्न काम लगाउनकन जान्नु यो गुण राजाको मुख्य हो. राजा भइ साम दान भेद दण्ड इ चार प्रकारमा कुशल हुनुपर्छ. कस्तो कुशल भन्थ्यो साम गर्थ्यो वेलामा साम दान गर्थ्यो वेलामा दान भेद गर्थ्यो वेलामा भेद दण्ड गर्थ्यो वेलामा दण्ड जुन वेलामा जस्तो गर्नुपर्थ्यो हो सो जानि काम गर्नुपर्छ. सन्तोषि राजा असन्तोषि ब्राह्मण इ दुइलाई पनि कदाचित् जय हुदैन भनि विराज थापाले एति कुरा विन्ति गर्थ्योपछि राजा प्रपञ्चैको व्यहोराको एउटा घिसा विन्ति गर्छु भनि विन्ति गर्न लाग्यो सिंह स्याल बुवासा न्याउरिमूसा मूसा इ पांचले मित्र्यारि लायाछन् र अब हामिले मित्र्यारि लायौं भोज पनि षान्थ्यो हो भन्थ्योछन् र सिंहले भन्थ्यो भक्ष त बढिया भन्थ्यो तर म भन्थ्यो बूढो भयोको छु कूदफाद गर्न सक्तिन क्याको भोज षाउ भन्थ्यो र स्यालले भन्थ्यो तहां एउटा बडो मोटो मृग बस्याको छ तेसका ढोडनसा न्याउरिमूसा र मूसा

मितले काटिदिनु सिंह मितले पक्रनु र सबै जना भै मान्नु भनि स्यालले भन्थ्यो र सोहि तरहसित मूसाहरू गया र नसा काट्या र सिंहले पक्र्यो र मृग मान्थ्यो र वहांपछि स्यालले भक्ष लाग्यो यो मृगको पवित्र मासु एसै नषाउ नदीमा गै स्नान गरि षाउ भन्थ्यो र सबैले वेस भन्थ्यो भन्थ्यो र अधिबाट सिंह गयो स्नान गरि आयो उत्तिषेर स्यालले अध्यारो मुष लाइ बस्याको देष्यो र सिंहले किन मितज्यु यो भोज षान्थ्यो बेलामा अध्यारो मुष लायो भन्थ्यो र स्यालले यो मासु ता षान्थ्यो पाठ परेन भन्थ्यो किन भन्दा मूसाहरू पनि हात्रा बाहाबलले गरि सिंह जस्तालाई पुवाञ्च्यु भनि सेषि गर्न लाग्यो भन्थो ठिक भन्थ्यो मूसा हामि बराबरका होइन्न् भनि सिंह गयो. वहांपछि बुवासा आयो उसलाई ता यो मृगको मासुले अघाइन भन्थ्यो ई सबैको मासु षाला भनि रिसाइ गयाका छन् भन्थ्यो र बुवासा पनि भाग्यो. वहां- देषिन् घरमूसा आयो उसलाई न्याउरिमूसा ता मूसासंग क्या मित्र्यारि थियो म ता आफनु भक्ष छाडि अर्को मासु षान्थ्योछैन मुसैको मासु षाउला भन्छ भन्थ्यो र मुसो आफनु दुलामा पस्या. न्याउरि आयो उसलाई सिंह बुवासालाई जुद्ध गरि धपाजा मूसाको क्या गिन्ति थियो त लड्छस् भन्थ्यो आ भन्दा न्याउरि पनि भाग्यो र स्यालले एकलै मासु षायो.

तसर्थ राजा भइकन केहि बषतमा ता एस्ता तरहको बुद्धिले पनि काम गर्नुपर्छ भनि विन्ति गर्दा भयो. क्या अर्थले भन्थ्यो दुष्ट क्रूर जन जो छन् उस्तालाई सौजन्य देषाइ बुद्धदेनन् उभन्दा दुइ गुण दुष्टता क्रूरता आफुले पनि गर्नु- पर्छ. पाउका काढा भिज्यामा काढेले छिक्नुपर्छ. नमनिको लेप लाइ काढा निकल्दैन. तसर्थ निमष षाइ गादिको राज्यको सोखो गच्छ गर्दैन भनि परीक्षा गर्नु. सोखो भई राज्य बढाउनाको उद्योगमा कुशल छ भन्थ्यो त्यस्तासित प्रीति ज्यादा गर्नु नत्र नगर्नु. राजाले राम्रो चेहेडामा आसक्ति राषि काम पुग्दैन जसका हातबाट काम पुग्छ उस्ता मानिस चिह्न भर पन्थ्यो कार्यसिद्धि हुन्छ. यो संसारमाहां बहुत रंगका मानिस हुन्छन्. जुन लायकका मानिस छन् उहिमाफिकले गरि वश गर्नुपर्छ. कसैलाई धन दिनाले वश गर्नुपर्छ. कसैलाई निष्कापट्यले वश गर्नुपर्छ. कसैलाई बुका- उनाले वश गर्नुपर्छ. कसैलाई कार्यले वश गर्नुपर्छ. राजा भै आफनु सधै चिन्तना गरिरह्याका हुन् तापनि वसउठ नगरि परिचय नभइ यो लायकको रहेछ भनि आर्दाम चिह्नदेन. तसर्थ जस्तो कसिमा लाइ सुवर्णको परीक्षा हुन्छ तस्तै मानिससित पनि वसउठ गरि थाहा हुन्छ. त्यति गर्दाभइ

पनि थाहा भैसिकियन भन्या धर्म दि धर्म लि पनि आफना
 वसमा सकललाई गनुं यसो भन्नाले कसैका अधीनमा पर्द
 नपनुं भन्या यो शंका होला भनि विराज थापा फेरि
 विन्ति गर्न लाग्यो सत्मागमा लाग्यो धर्म चित्तमा भएका
 एस्ता मन्त्री भया ता उस्ताका वशमा ता रहनेपछि क्या
 अर्थले भन्या गन्या गराउन्या सकलको मालिक ता ईश्वर
 हो तापनि यो जगत् प्रपञ्च विस्तारकार्यमा मायाका वस
 पन्याको जस्तो छल देखाइ चिन्ह सकन्या षोजिवाला पुरुष-
 लाइ आफनु स्वरूप चिन्ह्या गराउछन् कसैका अधीनमा
 रहन्या जस्तो ता ईश्वरले पनि हुनुपर्दो रहेछ, तसर्थ सत्मा-
 गमा रहन्याको सदा सर्वदा निमषको सोछो चिन्तना गरि
 काम गन्या एस्ता मन्त्रिको ता राजाले पनि वश पर्न जस्तो
 हुनुपर्छ, यस्ता तरहेले विन्ति गर्दा भया, वहांदेखिन् तस्तै
 बषतता चन्द्ररूप साह मधुकर साह भीमराज पाण्डे गोरे-
 श्वर पन्थ वीरेश्वर पाण्डे लक्ष्मीपति पन्थ बलि पाध्या कड-
 रिया ई सब सल्लाहदार जो थिया विराज थापाका घरमा
 सामेल भै आफना आफना तफंका मानिस सब सामेल गरि
 तयारि भै जोसि डाकि बडिया साइत हेरि अरु मतलवमा
 नभयाका मानिसहरूलाई पनि घर घर मानिस पठाइ श्री-
 नायक वीरभद्र साहका पुत्र नरभूपाल साहलाई टीका चढाई
 गादिमा राज गराउछौं। मात्र आउ भनि सकललाई भन्न
 पठायो र कोही मानिस ता श्रीनायक वीरभद्र साहका पुत्र-
 लाई गादि हुन्छ भन्या हामि ता मान्छौं भनि मतलबबाहि-
 रका मानिस पनि हेरे आई सामेल भया, सायेत जव आयो
 आफनु गोल बलियो गरि साहेब नरभूपाल साहलाई विराज
 थापाका घरदेखि दर्वारमा चलाइ दीप गणेश कलसपूजन
 ब्राह्मणवरण गरि राज्याभिषेकका विधिले शुभ मुहुर्तमा
 टिका चढाई श्री ५ नरभूपाल साह गादिमा राज गनुं भयो।

वहांदेखिन् जव श्री ५ महाराज नरभूपाल शाह
 गादिमा राज गनुं भयो तब गोर्षाका छथरप्रमृति अरु थर
 भारा पांच प्रजा प्राणि केटाकेटी चाकरवर्ग सबकोहिका
 मनमा गादि षालि भै भाईभैवातमा जोकोहि हामि
 हुन्या हुं भनि जो गादिका मालिक वहांको षोजि नराधि-
 हामी हुन्छौं अर्को हामि हुन्छौं भनि भाइभाइमा छलाछल
 बलाबल गरि आफनु आफनु गोल बाधि हात चडिञ्ज्याल-
 संमका मानिस लि गादिको मालिक हुन लाग्दामा बडा
 दुषले गरि सब आकुलव्याकुल भयाका थिया, श्री ५ महा-
 राज नरभूपाल शाहको ठेगाना भै गादिमा विराजमान

हुनुभयापछि अब हात्रा षामिदको दर्शन पाञ्चू भनि बडा
 हर्षले आनन्द मानि उत्सव गर्न लाग्यो, आफना आफना
 जातले गरिन्या उत्सव जो हुन्छ सो मंगल उत्सव गर्दा
 भया, श्री देवताको पनि पूजापाठ ठाउ ठाउमा बहुते तर-
 हले हुन लाग्यो, घर घरमा पनि बडा हर्षपूर्वकले गरि
 ब्राह्मण निमन्त्रणा गरि आफना जुवाइ भानिज छोरी वेदि
 आफना प्रीतिपात्र इनलाई पनि डाकि षानु पुवाउनु पनि
 गर्न लाग्यो, एस्ता तरहेले बडो पर्व मान्दा कृत्रि उत्सव
 गर्दा भया, वहांदेखिन् मधुकर साह जहांगिर साहको पनि
 अधि गन्याको प्रपञ्चको कुरो चर्को पारि धुलन गएछ र
 मधुकर साह जहांगिर साहका बाबुछोरे रानिरनिवा सब
 जहानैसमेत विदेश भया, उद्योग साह आफैले रजपूत हुं
 क्या होला तब भनि आफना रानिरनिवा छोराछोरि चाकर-
 वाकर सब लि निशान षोलि नगरा ठोकि गण्डि तरि पूर्व
 देशतिर लाग्दा भया, दल साहका पनि रानिरनिवा चाकर-
 वाकर सब लि विदेश भया, वहांदेखिन् अरु थरहेरूमा पनि
 जो जो निमष विर्सि गादिको सोछो गर्न तहि छोडि भाइ-
 भइवातका मद्दतपछि लागि गादिको कुजयपछि लागि-
 ह्याका थिया उनलाई पनि नीकाला हुदो भयो, वहां-
 देखिन् चन्द्ररूप साह विराज थापा गौरेश्वर पन्थ भिमराज
 पाण्डे विरेश्वर पाण्डे लक्ष्मीपति पन्थ बलि पाध्या कडरिया
 इनहरूलाई षिल्लत बक्मनुभयो, जति मुष्य मुष्य मानि-
 समा मतलवमा आयाका थिया उनलाई पनि षिल्लत बकस-
 नुभयो, जस जसको जहांसंमको मिहिनेत थियो उभनुसार
 गरिबकसनुभयो, वहांदेखि गादिको बेठेगाना भएको हुदा
 कामकाज बन्दबस्त षलबलियाको हुदा त्यो पनि जुन जुन
 काम जस जसको हो उहिमाफिक गरि बन्दबस्त बाधिब-
 कसनुभयो र त्यस्तै तरहेले राजकाज चल्दो भयो, काजि
 विराज थापाले पनि यो श्री ५ महाराज नरभूपाल साहको
 सिंहासन हो भनि यस्मा कसैले बस्ता पनि नबसनु सुत्दा
 पनि नसुतनु सिंहासनको नित्य पूजा गनि दर्शन गरि भात
 षानु भनि आफना छोरोनातिहरूलाई भन्या र अकपयन्त
 छुदैछ, वहांदेखिन् श्री ५ महाराज नरभूपाल साहको पनि
 उपनयन विवाहको वेला हुदो भयो भनि जोसि बोलाइ
 शुभ सायेत हेराइ सरसराजाम तयार गरि शुभ दिनमा
 उपनयन भयो, उपनयन हुदामा श्री ५ माहिला महारानी
 आफनी मुमावाट नानिको जय मनाउन नानिका गादि भया-
 पछि नानिका गुरु होला भनि धर्मधर्मसित सत्य वचन
 बकसनुभयाको रहेछ र गायत्री पनि दीक्षा पनि गौरेश्वर

पण्डितबाट एकै पटक सुनाउदा मिश्र गुरुज्यूहेरूले थाहा पाए र मिश्र गुरुज्यूहेरूले हिजो श्री ५ महाराज रामसाहलाई स्वप्नामा मिश्रसंग दीक्षा ले भनि जादा उताबाट षोजि हुदा हाम्रा पुरुषा नन्दा मिश्रलाई पनि स्वप्नामा दीक्षा दे भनि श्री देवतावाट मजि हुदा श्री ५ महाराजा रामशाहलाई नन्दा मिश्रले दीक्षा चढाया वहांपछि श्री ५ महाराजा रामसाहवाट र नन्दा मिश्रले धर्मधर्म गरि अवदेषिन् हाम्रा सन्तान दरसन्तानले जसले मिश्रवाहेक अरु गुरु तुल्याउला उसको पनि नाश होला. शिष्य तुल्याउन पनि जसले छाडला उसको पनि नाश होला भनि धर्म गन्याको हो. श्री ५ महाराजा रामसाहदेषिन् जाहासंम चल्थेको थियो आज हजुरवाट अर्को गुरु तुल्याउनुभयापछि अब हामि हजुरका मुलुकमा बसदा पनि बसदैनौ पानि पनि षादैनौ भनि तडकेर हिडन जव लाग्या बहादेषिन् श्री ५ माहिला महाराजिवाट मेरो विदेश भै बडा दुषले गरि माइतिका ढोकामा बसन गयाथ्यौ मेरो पो मायात थिया नानिका ता माउली भया पनि राजाको जात हुनाले वैरिने हुन्या. एस्तो संकट पर्दा गोरेश्वर पण्डितले सब तरहवाट जय मनाउदा टहल गर्दा उस वषतमा दुखका विरहमा मैले नानिका गुरु होला भनि वचन पुसकायाको थियो र मेरो वचन थामना निमित्त नानिका गुरु हुनु पाया. अवउप्रान्त यस्तो होवैनै भनि हुकुम भै एस्तो व्यहोराले बुझाउदा पनि बुझ्यानन् र मिश्रज्यूले अर्को गुरु तुल्याइबक्सनुभयापछि हामीले यस मुलुकमा बसनु पनि छैन. पानि पिउनु पनि छैन भनि नवृद्धि हिडन तयार हुन लाग्दा थरघर भारादारहेरूलाई गुरुज्यूलाई बुझाइ थामन्या पाठ गर भनि श्री ५ महाराजीवाट बुझाव भनि हुकुम भयो र सब थर भारा षांचहरुसमेत भै बुझाउदा मिश्र गुरुज्यूहेरूले अवउप्रान्त एस्तो नहोस् तव वस्नलाई हजुरको मुलुक भन्या झाडदैनौ गोर्षेमा पनि बसदैनौ वरपर लागि बसछौं भन्दा सर्वाक माफ गरि सलाङ्क विर्ता गरि बक्सनुभयो र मिश्र गुरुज्यूहेरू सलाङ्कमा आइ बस्या, वहां- देषिन् विवाह गन्या हो भनि मुलुक मुलुकमा कन्या कहां बढिया छन् भनि मानिस पठाइ हेर्दा षच्यालि राजाका रीत्यालि ठहराइ मागि ठेगाना गरि साहिपाटा लाइ आया र श्री ५ महाराजा नरभूपालसाहका हजुरमा विन्ति गन्या सरसराजाम तयार गरि शुभ लग्न हेराई बरियात बाधि गोर्षा दरवारमा रहन्या लस्कर राषि आफुसित पाउरखवार जान्या लस्कर लि पाउलागनुभयो षांचि पुगनुभयो. षच्यालि राबाबाट पनि जन्तिलाइ गरिन्य आदरपूर्वकले भेजमानि

गर्नुभयो. वहांदेषिन् यज्ञ बसन्थाको वषत भयो र वहां खच्यालि राजाले पनि आपना नातासम्बन्धका अरु राजा- हेरू पालपालि राजा पनि निमन्त्रणा गन्याको रहेछ र आयाका रह्याछन् श्री ५ महाराज नरभूपाल साहलाई यज्ञ बसनालाई दरवारभित्र चलाउन्या वषतमा ता पालपालि राजाले ता ढोकापलतिर हुक्का राषि बलतिर आफु बसि नलिले वाटो छेकि तमाषु षान लाग्या र गोर्षालि राजा तनका मानिसहेरू कत्तिका शूरा तेजि रह्याछन् भन्या परी- क्षालाइ पनि अलिक हियाएर पनि त्यसो गर्दा अरूहेरूका चित्तमा तमाषु षाइसक्यापछि चलाउनन् भन्या पन्यो सुल- तान साहवाट आपनु वात गिछे मगज चट्छ भनि भरि एक पलक ढिल नगरि अघि सरि हातले नलि पक्रि महाराजको भित्र पाउलागन्या वेला भयो. एक छिन छिन्दिनुहवस् भनि नलि मुषदेषिन् छोडाइ पर सारि श्री ५ महाराज नरभूपाल साहलाई भित्र चलाया. तेस्ता तरहसित सुलतान साहले श्री ५ नरभूपाल साहलाई भित्र चलायाको ति निम्ता मान्न आयाका अरु राजाहेरूले देष्या र आफु आफु कुरा गर्न लाग्या. देशअनुसार आमदानी आमदानिअनुसारको कामकाज ठांटवाट आफुलाएकको वोजन हेरि बर्च जो गछेन् त्यस्ताले सकल कुराको विचारसित गछेन् बोलदामा पनि प्रमाणले बोल्छन्, आपनु मगज गिराइ वात पनि गर्दैनन्, एत्रा महाराजि कहलायाका पाल्पालि महाराजका मानिस एकैछे पनि केहि प्रतिउत्तर गर्न सक्यानन्. गोर्षालिले हातले मुषदेषिन् नलि फालिदिदामा पनि पाल्पालीले मुषले पनि केही बोलन सक्यानन्, बडाले सुठि हियाएर काम कैल्हे पनि नगनु. पाल्पालि राजाले हियाएर काम गर्दा रनु न हासनु कस्तो समं सुलतान साहले पान्या. पाल्पालि कस्ता भन्या आमदानिभन्दा ठांट ठूलो भयाका आमदा- निचाहिको ठांट ठूलो भयापछि मुलुक षाग हुन्छ. मुलुक षांग भयापछि प्रजा प्राणिलाइ अन्न वस्त्रको कठिन हुन्छ. अन्न वस्त्र नपाया कसको पनि बुद्धिको ठेगाना रहदैन. बुद्धिको ठेगाना नभयापछि बषत चिन्ह सकदैन वषत चिन्ह नसक्यापछि सर्व वातदेषिन् भूष्ट हुन्छ भनि कोहि राजाहेरू कुरा गर्न लाग्या कोहि राजाले ता देषता गोर्षाली कस्ता षस्त्रा धस्त्रा लगायाका चेहेरामा बहुत लालि भयाका देष- तामा पनि बहुत पानिदार हुनन् भन्या जस्ता बोलदामा पनि बहुत नबोलन्या बोल्याको नटारन्या वषत चिन्ही काम काज गन्या एस्तो देषतामा परिणाममा ता सबैलाई इनैले उडाउतन् चिनी भनि कुरा गर्न लाग्या र तस्का भोलिपस्द

आपनु लस्कर लि पाल्पालि राजा जान लाग्या र षण्चालि राजाले २४ दिन राज गनु हवस् भनि धामन लाग्दा निता मानियो मेरा र चाडो आनुपर्न्या काम छ जान्छु भनि पाल्पालि राजा जानुभयो. वहांदेखि विवाह चतुर्थी भैसक्या-पछि षण्चालि राजाले आपनु वित्तानुसारको दाइजोसमेत श्रद्धापूर्वकले दि डोला सौंदि विदा वक्सनुभयो र श्री ५ महाराज नरभूपाल साहबाट डोला लि विदा भै जापना डेरामा पाउलागनुभयो. वहांदेखि आपना साथमा गयाका थरथर भारा पांचहरूले विन्ति गर्न लाग्या. एस बषतमा महाराजि भयाका पाल्पालि राजा ठुलै छन् इनले उठाउदा अरु राजाहरू पनि उठनेछन्. एस्ता राजालाई यहां सुल्तान साहबाट चमकाउनुभयो. कस्तो पछ भनि विन्ति गन्या सो विन्ति मुनि सुल्तान साहलाई श्री ५ महाराज नरभूपाल साहबाट हुकुम गर्न लाग्नुभयो तपाजिले मलाई भित्र चलाउ-नुहुदा हाम्रो सब बातबाट मगज रह्यो. रहन ता रह्यो तर एस बषतमा ठुला भयाका राजा इन्का उठाउदा अरु ढेरै राजाहरू पनि उठन्याछन् एस्ता पाल्पालि राजा छन्-यो चमक कस्ता तरहले निवारण गर्न्या हो भनि हुकुम हुदा सुल्तान साहले विन्ति गर्न लाग्नुभयो बेस हुकुम भयो चमक ता प-यो पर्न ता हुकुम भया मैले पा-न्याको चमक मै निवारण गरूंला. २४ केहि बात पनि म विन्ति गर्छु सुन्या-जावस् भनि विन्ति गर्न लाग्नुभयो. बुढा बुढाको काहुत एस्तो छ घ-न्यासका चौतरिया घाको काजि लडाजिको सर्दार घरियासमा जो चतुर हुन्छ उ चौत-न्याजी हुन्छ. घा गर्नामा जो कुशल हुन्छ उ काजि हुन्छ. लडाजि गर्नामा जो कुशल हुन्छ उ सरदार हुन्छ घर बलियो नभै वन बलियो हुदैन. तसर्थ घर सपानु चौतरियाले पछै. चौतरिया काजिले घर वन बलियो गर्दा गर्दैमा उठ्याका वैरिसित सरदारले बडो तदवीरसित बढी हान्या बषतमा बढेर हान्नु. हटन्या बषतमा हटन्या गरि चांजोपांजो पारि आपना लस्करको संभार राषि वैरिलाई विकट पारि बषत पारि आपना लस्करले हाथलाई सजिलो पारि हनाउनु हान्नु ईप्रभृति लडाजिका वातमा जो कुशल छ त्यस्तालाई सर्दारि मान योग्य छ. राजा भै त्यस्तै-लाई सर्दारि मान बक्सनु. छोराले बषत चिह्न काम गन्या कठिन काम पनि सहजै हुन्छ. बषत विह्न नसक्या सहज काम पनि कठिन हुन्छ. तसर्थ घरियास सभान्या चौतरियै हुन्. हामि हजुरका भैधातै हुं. हामिले पा-न्याको चमक हामिले सपानु पछै भनि विन्ति गन्या र यो चमक मेटाउ-नालाइ हुकुम भया मै जान्छु यो चमक मात्रै भेटन सक्या

गोर्षालि एस्ता पुरुषार्थि रह्याछन् भन्या एउटा निसानै राषि आउला. भनि विन्ति गर्दा श्री ५ नरभूपाल साह षुसि हुनु-भयो र बढिया तरहसित षर्चवर्च बक्सि परपोसाकको तयारि गरि बडा शूरा तेजी सिपाहि साथमा लाइ विदा बक्सनु-भयो. तहांदेखि सुल्तान साह पाल्पा जानुभयो. श्री ५ महा-राज नरभूपाल साह गोर्षा पावलागनुभयो. शुभ मुहूर्त हेरि दीप गणेश कलशपूजन ब्राह्मणवरण सकल मंगलोत्सव गरि श्री ५ महाराजिसमेत श्री ५ महाराज नरभूपाल साह दर-वारमा प्रवेश गर्नुभयो. वहांदेखि सुल्तान साह पनि पाल्पामा पुकि राजाको दर्शन गर्दा भया. पाल्पालि राजाबाट तपाजि क्या निमित्त आउनुभयो भनि सोद्धा सुल्तान साहले बडा राजा हुनुहुन्छ कामकाजमा रिछाई प्रसन्न गराउला भनि आज्ञा भनि विन्ति गर्नुभयो र पाल्पालि राजाले अस्ति विवाहमा मैले तमाषु षादामा मेरा मुषबाट नलि छुट्याको तपाजिले होइन क्या भनि मजि हुदा हुताका अर्थलाई ता मैले हो हाम्रा महाराजको प्रवेश गर्नु पर्न्या बेला थियो ढिल गर्न्या बेला थियेन र नलि पुडो सारि प्रवेश गरायाको हो भनि विन्ति गर्दा पाल्पालि राजाले बषत चिह्न काम गर्न्या शूरा रह्याछौ. हामिसंग यहां आउनुभयो ता वसनुहवस् भनि बढिया तरहसित राषनुभयो. वहांदेखि नवाफले आपना मुलुकमा काहां कति आमदानि हुदो रहेछ क्या कारिन्दा षादा रहेछन् क्या जिमिदार राजा रजौटा षादा रह्याछन् क्या हामिसित आउदो रहेछ भनि आपना भाइभतिजामा जान्याहरूलाई जाचन पठाउदा मुलुकमा जाच गरि गोरष-पुरमा पनि केहि ता पाल्पालि राजाले पनि तितुं पर्न्या रहेछ र नवाफहरू ताहि उत-न्या र गोरषपुर जाचबुछ गर्दा पाल्पालि राजाको ता बुटवल ठुलो अंग छ आमदानि पनि ठुलो छ भनि कसैले यस्तो कुरा पारिदियाछन् र बुटवल हेर्न्या निहु पारि १०१८ हजार लस्कर लि बुटवलमा उ-न्यो र २४ दिन वस्या ईतराजि गर्नाको मनसुवा पेटमा राषि हामिलाई मानि षानुपर्न्या जगामा त ढेरै आमदानि हुदो रहेछ तिमिहरू सहजैमा षादा रह्याछौ भनि अधि तिरिआ-याको भन्दा दोवर तेवर बढाइ नमिलन्या कुरो पारि नवा-फले पाल्पालि राजालाई भन्न पठायो र पाल्पालि राजाका भरभारदार सब बसि सल्लाह हुदा लस्कर पनि ढेरै लि बुट-वलमा आइ वसिरहेछ. इजाफ ढेरै बढाइ भन्न पठायो एस्को सोको चित्त छैन भन्या एस्तो षलवल मात्रै गर्न लाग्या र राजाले सवैसित सोद्धा एसै गर्न्या हो भनि केहि तदवीर वाधत सक्यानन् र सुल्तान साहलाई ब्रोलोजन पठाइ सुल्तान-

साहसित सल्लाह गर्नुभयो. तिमि गोर्षालिहरू बषत चिह्नि काम गर्न्या बडा बुद्धिमान् हो भनि नवाफसितको सब वृत्तान्त विस्तार गरि एस्मा बडो संकष्ट पन्नो कसो गर्न्या हो भनि मजि भयी र सुल्तान साहबाट विन्ति गर्न लाग्नुभयो. हजुरका भरभारादार कचहरिदार कस्ता रह्याछन् भन्या चेपारि कुरा गर्न र वेकामका कुराको बकवाद डेरै बढाउनाको भन्या सिपालु रह्याछन् हजुरका कचहरि भयाका वेलाया हजुरले हुकुम भयाको वात पनि सुन्न पात्रिदैन हजुरलाई उच्छिनिकन चारौतर्फबाट काग कराउदा ऊ कराउन लाग्दछन्. हात्रा महाराजबाट हुकुम गर्न लाग्नुभयाको छ हामिले सुनिकन बोलन्या हो भन्या एति षवर पनि नपाइ हजुरको कुरा काटि जो पायो सो अधिसरि बोल्दछन्. यो कचहरिको श्रेस्ता होईन. बडा वीर राजा जो हुन्छ उसका कचहरिमा अदपेसित बोलनुपर्छ. विवामका कुरा गर्दाया सवैतरफबाट बोलन्या जो कामकुरो पर्दाया ठहराईकन एक वात पनि कोहि बोलन नसकन्या एस्तो लक्षण कचहरिको भयो भन्या पछि राजाको बद्याजि रहदैन. तसअर्थ औसरमा अकल गर्न्या मनुष्य विरलै हुन्छन्. एस घडिमा डेरै कुरा गरि क्या हुन्छ. एउटा तदवीर गन्याजावस भनि विन्ति गर्दा पाल्पालि राजाले कस्तो तदवीर भनि सोढा हजुरका सिपाहि मैले जाचिकन मेरा जाचमा ठहरियाका ४० जना सिपाहिलाइ पञ्चहतियार वधाई सवार तुल्याइ मेरा साथमा लगाइ पठाइबक्सनुहवस् र अरु जिमिदार राजारजौटाहेरूले भन्दा तिनं पनि यहाँबाट तिरिदो रहेछ. त्यो पनि सबैले तिन्याको श्रेस्तासित मिलदो गरि आफना लेषन्या श्रेस्तासित दरसन्तानतलक नबडाउनु भन्या यस्तो प्रमाना लेषि मेरा हात कागत बक्सनुहवस् र आपना तजविजसित काम गर्ला भनि विन्ति गर्नुभयो र सोहिबमोजिम पाल्पालि राजाले बक्सनुभयो र ति सब मानिस लि जहाँ नवाफ बस्याको थियो ताहि जान लाग्नु भयो. कौन बषतमा जान्या हो भनि मनमा तजविज गर्न लाग्नुभयो र नवाफले षाइ सकन्या उसका मानिस लस्कर षानपिनमा अलमलियाको बवतमा नवाप एकलै रहदो रहेछ. तेस्तै बषत पारि ति ४० सै जाना सिपाही कस्ता भन्या पञ्चहतियार बांध्याका एल्है झमाझम तरवार हात्रन् भन्या जस्ता डर लाग्दा त्यस्ता डबलसित नवाफका अगाडि पुक्या र सो प्रमाण लेष्याको कागत नवाफका अगाडि राष्या र सलाम गन्या र एस कागतमा सहि हालिदिनुहुन्छ चाडो सहि चरोषु सहि पर्देन भन्या चाडो जवाफ दिनुहवस् एक पलक

देरिको बषत छैन भनि बडो तेजि जस्तो भइ विन्ति गर्दा नवाफले बडा बेडबल बडा जंगी गर्नु भन्या जस्तो चेहेडा देषतामा एस बषतमा अरु वात बोलि पुगन्याछैन भान ठहराइ नवाफले कागतमा सहि हालिदिया र सलाम गरि कागत लि आपना सब मानिससमेत फिर्नुभयो नवाफ पनि उहि बषतमा डेरा उठाई चलदो भयो. पाल्पालिका मानिसले सुलतान साहको बयान गर्दा भया. वहांदेषिन् सुलतान साहबाट पाल्पालिका मानिसलाइ वात गर्नु भयो, हेर बडाले बेषवरदारि भै कैल्हे पनि नरहनु. बडाले सदा सवैदा आफना अधिदेषिन्का विश्वास गन्याका बुद्धिमान् सुरथदार १०१ १२ जना मानिस कैल्हे पनि नछुटाउनु. एकलो भइ कैल्हे पनि नरहनु. विदेश हो भनि आपना पवरदारिसित नवाफ रह्याको भया कठिनै पर्न्या थियो. बेहोसमित रह्याका हुनाले हात्रो काज सिध्याई सिद्ध गरि आञ्चू भनि एस्तै तरहका कुरा गर्दै पाल्पालि राजाका हजुरमा आइपुकि नवाफको सहि पन्याको कागज राषि दर्शन गन्या. नवाफ गयो भनि विन्ति गन्या. सब विस्तार सुनि पाल्पालि राजा भरभारदार सब बडो हर्ष मान्दा भया. वहांदेषिन् सुलतान साहले विन्ति गर्न लाग्नुभयो. काम गर्नु भन्याको सवैका हात हुदैन. कस्तो भन्या जस्तो प्रसूति हुन्या स्त्री प्रसव यस्तो हुन्छ भनि प्रसूति प्रसवको वेदना जान्दछे बाकि स्त्रीलाई मालुम हुदैन. तस्तै लडाजिप्रभृति सबै काम पनि जस्तै गरिआयाको छ उसैले जान्दछ. नगरिआयाकाले जान्दैनन. हजुरका यहाँ बसि षान्या मानिस मात्रै डेरै रह्याछन् काम गरि र उद्योग चलाइ षान्या कोहि रहेनछन्. भनि विन्ति गर्दा तपाजिका गोर्षामा तपाजि जस्ता मनुष्य अरु पनि छन् कि तपाजि मात्रै हुनुहुन्छ भनि मजि हुदा हात्रा गोर्षामा त सबैभन्दा सुघोसाधो मै हु मभन्दा सबै ज्यादै छन् कम कोहि छैनन् भनि विन्ति गर्नुभयाको थियो. तस्तै बषतमा गोर्षाबाट पनि सुलतान साहलाइ बोलाहाट जादो भयो. वाहांदेषिन पाल्पालि राजाबाट गोर्षाको र हात्रो षाघन्यास गर्दाया तपाजिबाट गर्नु. जो तपाजिले गन्याको षाघन्यासमा हामिले पसनु भनि बन्दबस्त बाधि षिल्लत बक्स सरसौगात तयारि गरि विदा बक्सनुभयो.

वाहांदेषिन् बिदा भै सुलतान साह गोर्षा श्री ५ महा-राज नरभूपाल साहका हजुरमा आइ सरसौगात चढाई दर्शन गर्नु भयो. पाल्पामा नवाफसितको सरमिहिते गरि पाल्पालि राजा षुसी भै अबउप्रान्त गोर्षासित दोस्त वाधियो

भनि पाल्पालि राजालाइ भनाइ आर्या। एति भयापछि त चक्रक मेटियोहो। पाल्पालि राजाका भरभारादार कसैले नसक्याको काम मबाट हुदा त निसानै रह्योहो भन्या जस्तो लाग्यो। सरकारका तजविजमा जो ठहर्छ भनि विन्ति गर्नुभयो र श्री ५ महाराज नरभूपाल साहबाट सुलतान साहलाई हुकुम गर्न लाग्नुभयो रजपुतको रजपुत्याजि देषाइ गोर्षाको नाम थामि आउनुभयेछ भनि बारम्बार स्यावासि बक्सनुभयो। कन्हारिमा रह्याको घरघर भारा पांच जो थिया सब जनाले सत् मागमा लाग्याका सोळा चित भयाका भाईछोरालाइ राजाले दर्जा बुझि जस्तो माफिकको मान राखन्याहो उहिमाफिकको मान राखि काम लाउन जान्या भाईछोराको गर्नु काम अरू कसैका हात हुदैन। त्यहि क्रमले थरघर बुन्यादका हात जो काम होला अरूका हात होइ-सकदैन भनि विन्ति गन्या। वाहादेषिन् त्यस्तै रतहासत राजाकाज गर्दा ३४ वर्ष भया। पांचिबाट विवाह गरि त्याउनु-भयाका श्री ५ महारानितरफ सन्तान नहुदा विवाह गन्या हो भनि भाईछोराप्रभृति सब थरघर भारा पांचहरूले विन्ति गन्या र श्री ५ महारानिबाट पनि बडा बुद्धिमति हुनुहुनाले विवाह गर्नु हो भन्या सल्लाह भै श्री ५ महारानिबाट पाल्पालि राजाका मैजा आफना फुपुज्याका नातिनि हुनुहुदो रहेछ वाहि भागन्या हो भनि आफैबाट कन्याथि षटाइ भागनु पठाउनुभयो र कन्याथि पाल्पा गइ राजासित विन्ति गरि कन्याको ठेगाना गरि साइपाटा लगाई काम छिनी आया। विवाहको सरसराजाम तयारि भयो। थरघरले पनि आफै आफैले सल्लाह गरि पर्वत्या मल्लराजाकि छोरी मैजा माफि ठेगाना गरि डोला ल्याया र डोला ल्याइपुन्याज्यु विवाह गन्याजावस् भनि विन्ति गर्दा डोला ल्याइपुन्यायाछी बढिया भयो। अघि माग्याको पाल्पामा हो अघि वाहां विवाह गरू वाहापछि तिमिहेरूले ल्यायाको डोला विवाह गरौला भनि हुकुम भयो र पाल्पामा विवाह गर्न पाउला-गनुभयो। विवाह गरिसक्यापछि बिदा हुन्या वषतमा पाल्पालि राजाले रूपमा ता हात्री मैजा सबै मिल्दी छन् तर नाइक्यानि रानी ता इनै हुन्याछन् बडा वीर पुत्र इनैमा हुन्याछन् भनि विन्ति गर्नु भयो र बिदा बक्सनुभयो। वाहां-देषि बिदा भै डोला लि गोर्षा पाउलागनुभयो।

शुभ मुहूर्तमा दीप गणेश कलश पूजन ब्राह्मण सकलो-त्सव गरि डोलासमेत श्री ५ महाराज नरभूपाल साह प्रवेश गर्नुभयो। वाहादेषिन् पर्वत्या मल्ल राजाका मैजा पनि

विवाह गर्नुहुदो भयो। वाहांदेषिन् दुइचार मैन्हापछि तनहु-का राजाले पनि हात्री मैजा दिन्छौ भनि मानिस पठाउनु-भयो र श्री ५ महाराज नरभूपाल साहका हजुरमा आइ विन्ति गन्या र मञ्जूर पन्यो। भानु जोसि अर्याल रामचन्द्र जोसि अर्याललाई डोला लिन तनहुमा जाउ भनि हुकुम भयो र ति दुइ जना डोला लिन तनहुमा गया। डोला ल्याया। शुभ दिन मुहूर्तमा विवाह गर्नुहुदो भयो। वाहांदेषिन् जेठो विवाह षच्यालि राजाका मैजा जेठो श्री ५ महारानी पाल्पालि राजाका मैजा श्री ५ माहिला महारानी पर्वत्या मल्लराजाका मैजा श्री ५ साहिला महारानी तनहु कोटचा राजका मैजा श्री ५ कान्छा महारानि एस्तै क्रमले चार विवाह हुदो भयो। वाहांदेषिन् ६ मास वर्षदिनपछि श्रीमा-हिला महारानी श्री साहिला महारानि दुवैतर्फ गर्भ हुदो भयो। वहांदेषिन् कोहि दिनका रात्रिमा श्री ५ माहिला महारानिका षोपिमा श्री ५ महाराज नरभूपाल साह सुकला गर्नुभयाको थियो प्रहर रात बांकि छदामा श्री ५ महारा-निले स्वप्न देष्नुभएछ। स्वप्नमा श्री सूर्य निल्याको देषि जागो हुनुभएछ र श्री ५ महाराज नरभूपाल साह पनि जागो हुनुभयेछ र श्री ५ महारानिबाट श्री ५ महाराज नर-भूपाल साहसित स्वप्नाको विस्तार विन्ति गर्नुहुदा श्री ५ महाराज नरभूपाल साहबाट केहि हुकुम नभै पटापट पिटनु-भएछ र स्वप्ना विन्ति गर्दा पनि विनाबिरामै कुटनुभयो भनि दुष मानि रोइकने रात्रि विताउनुभयो। जब प्रातःकाल भयो श्री ५ महाराज नरभूपाल साह जागु हुनुभयो र श्री ५ महारानि रोईरहनुभयाको देष्नुभयो र श्री ५ महारानि-लाई हुकुम गर्न लागनुभयो। तिमिले बढिया स्वप्ना देषिछौ र निदाया स्वप्नाको निष्फल हुन्छ भनि तिमिलाई बढिया हवस् भन्नानिमित्त कुट्याको हो। नरोउ दुष नमान भनि बुछाउनुभयो र श्री ५ माहिला महारानि बुझनुभयो। अब श्री नायेक कतातिर हुनुहुन्छ भनि भाईछोराप्रभृति सब थरघर भारा पांचहरू बडो हर्षको पलबल गर्दा भया वहां-देषिन् श्रीमाहिला महारानितरफका मानिस वाहांको जय मनाउदा भया। श्रीसाहिला महारानितरफका मानिस उत्तै-तरफ जय मनाउदा भया। तेस्तै तरहेले मैन्हा ७ भयामा अर्धरात्रिमा माहिला श्री ५ महारानितरफ श्रीनाथेक पैदा हुनुभयो। वाहादेषिन् वडा हर्षपूर्वकले सकल मंगलोत्सव नृत्य गानवजान हुदो भयो। नामकरण हुदो भयो। श्रीपृथ्वी-नारयण साह नाम राषनुभयो। श्री ५ साहिला महारानि-तरफ पनि दश मैन्हा पूर्ण भयापछि श्रीसाहेब पैदा हुनुभयो।

चडो उत्सव मङ्गल नृत्य गान बजान हुदो भयो. नामकरण हुदो भयो. श्रीवृन्दकेशर साह नाम राषनुहुदो भयो. जन्मका जेठा र गर्भका जेठा भन्या षलवल पने षोज्याको थियो तेस्तै बषतमा श्रीवृन्दकेशर साह शान्त हुनुभयो. श्री ५ जेठा महारानितरफ केहि पैदा हुदा भयानन् साहिला श्री ५ महारानितरफ पैदा हुनुभयाका श्रीनाएक पृथ्वीनारायण साह श्री साहेब दलमर्दन साह श्री साहेब पृथ्वीपाल साह मैजा हुनुभयाका पद्मकुमारि विशालवदना श्री ५ साहिला महारानितरफ पैदा हुनुभयाका श्रीसाहेब वृन्दकेशर साह श्री साहेब सूरप्रताप साह मैजा पैदा हुनुभयाका पद्मवदना सर्पावती हेमन्तकुमारी श्री ५ कान्छा महारानितरफ पैदा हुनु भयाका श्रीसाहेब महोद्दामकोनि साह श्रीसाहेब दलजित साह मैजा पैदा हुनुभयाका महालक्ष्मी मद्मनेत्रा सुरतकुमारि दुई भित्तयानिमा एकतरफ केहि भयानन् एकतरफ रणरुद्र भोमदत्त केशिमर्दन रणशूर जगज्जत् पुत्री प्रकासना विन्दवा सना एति पैदा हुदा भया.

केहि दिन तेस्तै तरहले राजकाज हुदै थियो श्रीनायक पृथ्वीनारायण साह बालषदेषिन् तेजस्वी शूरा बुद्धिमन्त उद्योगि हुनुहुन्थ्यो जव ६ वर्षको उमेर भयाको थियो एक दिन बेलदा संगिहरूसंग पनि छाडि श्रीगुरु गोरषनाथका स्थानमा एकलै पाउलागनुभएछ र उसै वेलामा गुफाबाट श्रीगुरु गोरषनाथ निस्कीकन जाउ तिम्रा मुमासंग गै दहि मागि ल्याउ भनि आज्ञा गर्नु भयो । लौ भनि मुमाका हजुरमा गै देवस्थानबाट जोगी निस्क्यो र दहि मागि ल्याउ भन्यो भनि हुकुम भयो र महारानिबाट सानु ठेकिमा असल दहि हालि लैजाउ ति जागि होइनन् देवता हुन् एकलै जानु ज्या भन्दन् सोहि मान्नु भनि हुकुम भयो र हवस् भनि हुकुम भयो र हवस् भनि दहि लि जादा सानु पातको षोचो हातमा लि वसिरहुनुभयाको रहेछ. श्रीनायक पृथ्वीनारायण साहलाई बस भनि दहि षोचामा हाली षानुभयो र लौ हात थाप भनि श्रीनायक पृथ्वीनारायण साहलाई भन्दा लौ भनि हुबै हात थापनुभयो र उहि हातमा दहि छादि लौ वा भन्दा श्रीनायक पृथ्वीनारायण साहबाट षानुभयेन धेर ढिपी गर्दा पनि नषाई र्नु आटघाका देषदा श्रीगुरु गोरक्षनाथले एक हातले श्रीनायक पृथ्वीनारायण साहका शिरमा एक हातले बाहुलि समाई षाउ भन्दा दुबै बाहुलि छोडिदिनुभयो र सबै दहि पाउमा पन्यो र श्रीगुरु गोरक्षनाथ हासिकन षायाको भग्ना ज्या मुषले बोल्यो पुकन्या थियो षायनस् पाउमा पन्यो अब तेरा पाउले जुन मुलुकमा कुलचलास् सो राज्य तेरो होला. तेरा फौजका साथमा म पनि रहनेछु.

जौन दिनमा तेरो फौज चल्छ तेस दिनमा पानि पन्यो भन्या म त्यहि छु भनि जान्यास्. भनि ढाप मारि श्रीगुरु गोरक्षनाथ गुफाभित्र जानुभयो. श्रीनायक पृथ्वीनारायण साह ठेकी लि मुमासंग गै सब विस्तार गर्नुभयो. महारानिबाट बाएनछ भनि साहँ फिका मान्नुभयो. वहादेषिन् गुरुज्यू गोरेश्वर पण्डितसित श्री ५ महाराज नरभूपाल साहले केहि हुकुम गर्नुहुदो भयो क्या कुरा भन्या अघि श्री ५ महाराज राम साहबाट ढेर तपस्या गरि श्रीदेवता मिद्धहेरुदेषिन् षरदान पनि पाउनुभएछ सकल थितिविति बाधनुभयछ. वहादेषिन् षळिका र हामिदेषिन् अघिका हाम्रा पितापुरुषा राजाहेरुले ता तपस्या पनि केहि गर्न सक्यानछन् थितिविति जस कीर्ति बढाउन पनि केहि सक्यानछन् श्री ५ महाराज राम साहदेषि सातौं राजाका पालामा नेपाल भोग होला भनि वरदान भयाको रहेछ. तसर्थ हामिले पनि तपस्या भन सक्या हाम्रा पालामा नेपालको भोग होला कि भनि हुकुम हुषा गुरुज्यू गोरेश्वरले विन्ति गर्नु हुदो भयो. श्री देवताको आराधना गरि श्री देवता प्रसन्न गराउन सक्या पछि हुन्या कार्य अघि हुनालाइ पनि कठिन छैन. कदाचित् भएन भन्या पनि जहांछेउ हुन्या हो उस बषतमा सहाय बढन्या र चाडो सहजले कार्य सिद्ध हुन्या ता हुन्येछ तसर्थ सत्कार्य नगनु भन्दा गर्नु वात मुष्य छ. क्या अर्थले भन्या प्रसन्न गराउन सक्या हजुरका पालामा होला जस हजुरलाई होला भएन भन्या पानि हजुरको पुत्र पैदा हुनुभयाको हुनुहुन्छ वहांलाई बहुत कल्याणदायक हुन्याछ भनि विन्ति गर्नुभयो र वहादेषिन् श्री ५ महाराज नरभूपाल साहबाट कस्ता तप हले कुन पीठमा गन्या हो भनि हुकुम भयो र गुरुज्यू गोरेश्वर पण्डितले विन्ति गन्या संकल्प गन्याजावस् पीठ पठमा जाई गर्नुपर्ला भनि विन्ति गन्या र नेपालको भोग हवस् भन्या कामना गरि चौविस पुरश्चरणको संकल्प गर्नुभयो, वहादेषिन् सुफलदायक उत्तम मासमा पुरश्चरणको आरम्भ हुदो भयो. उत्तम उत्तम पीठमा गुरुज्यू गोरेश्वर पण्डितले आफना छोराहरूलाई पठाउदा भया. अलिक केहि मन्त्र सिद्ध भया जस्ता हुनाले गोकुलविलास पण्डितलाई नेपालको भोग हवस् भन्ना निमित्तको कामना गरि गुरुज्यू गोरेश्वर पण्डितका जेठा छोरा गोकुलविलास पण्डित नेपालमा आया र श्रीगुरुेश्वरमा गया र केहि दिन अनुष्ठान गन्या. वहादेषिन् केहि दिन श्री दक्षिणकालिकामा अनुष्ठान गन्या. वहादेषिन् केहि दिन मणिचूड पर्वतमा श्रीबज्रयोगिनीमा गै अनुष्ठान गर्न लाग्दा भया. ढेर दिन ताहि र ह्या क्या अर्थले

ढेरै दिन रह्या भन्या नेपालमा वाग्मति आदि गन्याका सकल तिर्थ पीठमा पुक्यापछि पनि श्रीबज्रयोगिनीमा नपुगि यथोक्त फल मिल्दैन भनि ताहि ढेरै दिन बसि अनुष्ठान गर्दा भया त्यस्तै तरहले अनुष्ठान गर्दै थिया. केहि दिनपछि प्राप्तः कालमा उठि स्नान गर्न भनि जादा रह्याछन् उस्ता बषतमा श्रीबज्रयोगिनिका पूजाहारि बांडा मन्त्रशास्त्रमा पनि बहुत कुशल रहेछ. उस बांडाले आफना मनमा तजविज गर्न लाग्यो. इ ब्रह्मण ता केहि कामना गरि आयाका रह्याछन् कि अरुथोक कामनामा आयाका रह्याछन् भनि विचार गर्दो भयो. विचार गर्दामा तेस बांडाले एस्तो ठहरायो. ई ता पहाडिवा ब्राह्मण रह्याछन् मन्त्रशास्त्रमा पनि कुशल रह्याछन् पहाडिया राजाको जय मनाउन आयाका हुनन् भन्या जस्तो ठहराई ईनलाई पहाडिया राजाको जय मनाउन दिन्थ्या होईन भनि गोकुलविलास पण्डितका उपर तस बांडाले ज्यादू टुना गर्दो भयो. जब ज्यादू टुना गरेथ्यो तस क्षणमा गोकुलविलास पण्डितलाई बडो मोहो भयो र उदास चित्त गरि डेरामा पुक्या र आफनु संध्या पूजा नित्यनियम गर्न्यो हो भनि पनि एक आधा घडिसम्म धवर नपाउदा आफना साथका मानिसले संध्या पुजा किन नगन्याको भनि ललकारदामा गोकुलविलास पण्डितका कानमा शब्द पन्यो र चेत् फिन्यो. उ पनि मन्त्रशास्त्रमा कुशल थिया र उसको ज्यादू टुना फाल्या. वहादेषिन् आफना साथका मानिससित वास्त गर्न लाग्या. आज म स्नान गर्न जादा एउटा बांडाले मेरो मुखतिर हेरि मलाई ज्यादू टुना गरेछ र केहिदेर मलाई पनि मोह भयो. अघि बूढाहेरूले भन्याको क्या सुनिन्थ्यो भन्या नेपालका मानिस बांडा भया आचार्य भया ईनिहेरू मन्त्रशास्त्र पढ्याका मारण मोहन उच्चाटन वशीकरण ई आदि गन्याका कुत्सित कर्ममा निपुण हुनाले नेपालका राजाहेरूलाई तिनिहेरूले जस्तो आफूले भन्याको उसो मान्या तुल्याउछन् भन्या सुन्याको थियो सो कुरो आज मलाई अनुभव भयो, हाम्रा गोर्षाका महाराजलाई पनि नेपाल लिनको मनसुवा छ नेपाल साध्य भयापछि नेपालका टुनादेषिन् फराकत भै रहनालाइ कठिन होला भनि एत बात गन्या र आफना संध्या पूजा गर्न लाग्या. तस्तै तरहले जहासम्म अनुष्ठानको अवधि थियो तहांसम्म गर्दै थिया. तस्तै बिचमा कोहि दिनका रात्रिमा स्वप्ना देखदा भया. कस्ता स्वप्ना देख्या भन्या कोहि एक कन्या दध्यक्षत भालपट्टमा धारण गन्याकि पूर्ण कुम्भ बाहुलिले पक्याकि संपूर्ण शुभ लक्षणले युक्त भयाकि एस्ति कन्याले देवतादेषि भयाको वरदान

अटल हुन्छ. ज्या हुने कुरो अध्यारै भयाको छ तिमिहेरू किन आग्रह गर्छो भनि भन्यापछि स्वप्नादेखि जागदा भया वहांदेषिन स्वप्नाको विचार गर्दा भया. संपूर्ण लक्षणले युक्त भयाकि कन्या देख्या यो वढियै हो तर प्रत्यक्ष वचन सुन्यापछि श्री ५ महाराज नरभूपाल साहका पालामा कामना गन्याको सिद्ध भएन. हामिले पनि जस पायानो. जहांको बन्धान हुदो रहेछ वाहि सिद्ध हुन्या रहेछ भनि आफना चित्तले ठहराइ आफुलाई बांडाले टुना गन्याको स्वप्ना भयाको अरु जो जो विस्तार थियो सो लेषि चढाई पठाउदा भया. श्रीमनःकामनामा जान्या पाटनदेवीमा जान्याहेरूले पनि आफु आफुले पायाको लक्षण विचार लेषि चढाई पठाउदा भया. चिठि आयाका २।४ दिनपछिका रात्रिमा श्री ५ महाराज नरभूपाल साहलाई पनि स्वप्न भयो. कस्तो स्वप्न भन्या बडो सुन्तलाको वृक्ष सुन्तला परिपूर्ण गरि फल्याका पाकिकन ढेरै फल फलिकन हागा पनि नुहायाका फल पनि ऐले गिनन् भन्या जस्ता भयाका धो सुन्तला ता पान्यै हो भनि सुन्तलाको वृक्षमा चढि टिपनाको मनसुवा गर्नुभएछ र वृक्ष ता कन चढयो कन अलगो भयो र वृक्षमा चढन नसकि थाकिकन बलनुभयछ. सुन्तला पान्यै हो भनि फेरि आग्रह गरि पत्थरले फटारोले हाथ लाग्नुभएछ. हान्दामा वृक्ष पनि बिरियेछ. वहादेषिन् स्वप्नादेषिन् जागनुभयछ. प्रातःकालमा आफुले देख्याको स्वप्न गुरुज्यू गोरेश्वर पण्डितसित विस्तार हुदा पण्डितज्यूले आफना मनले विचार गरि श्री ५ महाराज नरभूपाल साहलाई फिका होला भनि फलले युक्त भयाको वृक्ष नजर भयेछ. वढियै स्वप्न नजर भएछ भनि मात्रै विन्ति गर्दा भया. वहांदेषिन् श्री ५ महाराज नरभूपाल साहबाट मलाई फिका पर्ला भनि याहाबाट जस्ताको तस्तो भन्नुभएन तापनि मेरा पाला नेपालको भोग भएन भन्या जस्तो लाग्यो भनि हुकुम हुदो भयो. वहादेषिन् गुरु गोरेश्वर पण्डितले विन्ति गर्नुहुदो भयो स्वप्नाका कुराले ज्यादा फिका नमान्याजावस्. मुष्य हजुरकै पालामा होला. भएन भन्या पनि हजुरका पुत्र वाहाका पालामा हुन्यैछ. कार्यसिद्धि हवस् भन्नानिमित्तमा इ यत्न गर्न्या र नगर्न्या को श्रेष्ठ भन्या जसले यत्न गन्यो उहि श्रेष्ठ कहलाउछ. कार्यसिद्धि हुनु र नहुनु दैवका हातमा छ. तसर्थ सो जानि यत्न गर्दागर्दमा सिद्ध भएन भन्या उद्यो गकारि मनुष्यलाई दोष हुदैन. हिकमत नराषि कार्यमा तत्पर नहुन्या एस्तो लक्षण काफर मनुष्यको हुन्छ भनि विन्ति गर्नुहुदो भयो. वहादेषिन् त्यस्तै तरहले राजकाज

चरुदे थियो। यस्तै विचमा तनुहु लमजुङप्रभृति चौविसि
वाइसि उठि भारि लस्कर लि देउरालि घुबाकोटको मोहो-
डामा एकमुष गरि आयो। चाडलिको मोहोडा एकमुष गरि
आयो। लकाड भिकोटको मोहोडा एकमुष गरि आयो, लिग
लिगको मोहोडा एकमुष गरि आयो। एस्ता तरहसित चार
मोहोडातिर चारै मुष गरि आउदा गोपलिङघाटदेवि उभो
चेप्याघाटसंम तिनै मजुवाका ब्राह्मण आदि सब प्रजाहरू
पालासित घाट घाट गौडा गौडा कुर्दथ्या। तेस्ता तरहसित
चारैतरफबाट अघि लमजुङ मान्थ्यौ आज गोर्षालि भयाका
भन्दै बडा रिससित बलमिचि लुटपिट गर्दै जब आउन
लाग्यो वहांदेविन् मजुवाका भलामानिसहरूले गोर्षादव्वा
साधु भन्या फुसंद पाईन्या भएन लुटपिट गर्न लाग्यो। तसर्थ
आफनु जीउ धन पनि बचाउनुया धामिदको पनि सोझो
हुन्या ईनसंग लडाजि गर्नुहो भनि ठहराई घरघरमा जति
जना थिया आफना आफना घरका हातहतियार लि वांधा
कुमारासमेत चार वर्ण छत्तीसै जात सब तयारि भै गाउ
गाउमा लडाजि दिदा चौविसि बाईसि ठहर्न सक्यन र ठाउ
ठाउ देवि माग्यो, केहि काटिया केहि भाग्या केहि बग्या। एस्ता
तरहसित लडाजि गरि चौविसि बाइसिलाई धपाया र हामि-
ले धामिदको सोझै गन्याको छ भनि घरघरै बस्या। श्री ५
महाराजाका हजुरमा विन्ति गर्न आयानन्। त्यो समाचार
गोर्षा श्री ५ महाराज नरभूपाल साहका हजुरमा आईपुग्दा
श्री ५ नरभूपाल साह महाराजबाट भाइ छोरा सब धरघर
भारा पांच राषि हुकुम हुन लाग्यो, क्या हुकुम हुन लाग्यो
भन्या चौविसि बाईसि उठि बलमिचि आउदामा मजुवाल
ब्राह्मणादि सब पांचहेरूले धपायाछन्। भनि हुकुम हुदा
कसैले वैरि धपायाछन् बढिया गन्याछन् भन्या कसैले राजा-
को जयविजय पर्दा सुनाउनेपछि। वैरि धपाया तापनि जो मुलु-
कको मालिक हुन्छ उसका हात दण्ड प्रसाद दुवै रहन्छ।
मुलुकमा जयविजय जो हुन्छ सो मुलुक मालिकलाई नसुनाई
जय गरोस् तापनि विजय गरोस् तपनि प्रभूलाई श्रवणन्
नगराई गन्याको जयविजय जोसुकै हवस् तपनि प्रभुको मान
बढाउनुया हुदैन। तसर्थ डेरै कुरा गरि केहि पुगदैन जो
सिद्धान्त एउटा वात गर्नुपछि भनि सकलले एकै सत्लाहसित
विन्ति गर्दा भया। मजुवाका भलामानिसलाई हुकुम भै
बोलायाजावस् भनि विन्ति गन्या र हुकुम भै मजुवालहेरू
सब जना आया र श्री ५ महाराज नरभूपाल साहबाट
हुकुम भयो तिमिहेरूले वैरि धपायाछौ बढिया गन्याछौ

तापनि हाम्रा हजुरमा विन्ति गर्न आउनुया हो। आयानौ
मुलुकमा जयविजय पन्याको राजैलाई सुनाउनुपछि। तिमिहेरू-
ले आफुदेवि उभो कसैलाई नदेवि काम गन्या जस्तो पर्न
गयो। ठाडालाई नुहाउनु निर्घालाई उठाउनु यो राजाको
काम हो। वैरिलाई धपायाको स्यावासि भनि हुकुम भै
पगडि बक्सि वैरि धपाउदा अघि वैरि धपाउनाको फुसंद
नपाया पछि हाम्रा हजुरमा विन्ति गर्न आउनुया हो। आया-
नौ तसर्थ तिमिहेरूलाई दण्ड हुन्छ भनि सिल्यादण्ड भनि
नाम राषि पांचरूपैजादेवि उभो एक रूपैजादेवि उभो अवल
दोयम सिम चाहार गरि घरहि दण्ड गरिबक्सनुभयो र वैरि
धपाइ सरकारमा विन्ति गर्न नआउन हामिले नजान्येको हो
भनि हुकुम सिर चढाई राजिनामासित सिल्यादण्डमा सामेल
भै गया। वहांदेविन् त्यस्तै तरहसित राजकाज गरि केहि
दिन व्यतित भयाको थियो त्यस्तै विचमा काजि विराज
थापा मरि उनैका छोरा रामकृष्ण धापालाई कजाजि बक्स-
नुभयो। ग्याङ्गमि जयन्त रानालाई कजाजि बक्सनुभयो। १।२
वर्ष त्यस्तै तरहले कजाजि चलाउदा भया वहांदेविन् महे-
श्वर पन्थ भानु जोसि अयात इ दुइले विन्ति गर्दा भया।
कस्तो विन्ति भन्या इ मगरको जाति कस्ता भन्या भयाको
धामिकन उत्तिकैमा परि गौना पारिकन मात्रै धान जान्या।
मुलुक बढाउनुया हो भनि मनसुवा नगर्नुया एस्ता बुद्धि बर्ग-
तले पनि भेटाउनन् भन्या जस्ता छैनन्। तसर्थ मुलुक बढा-
उन जो सकछ उसलाई कजाजि मान बक्सनुभया हजुरको
मनसुवा पुग्दो हो भनि विन्ति गन्या र वहांदेविन् आफना
भाईछोरा बन्धुवर्ग जो छन् ई पनि जानअजान तर्कोभर्को
गरि यत्रतत्र लाग्याकालाई पनि झिकाइबक्सनुभया आफनु
गोलबोल बलियो हुदो हो। कस्तै पनि आफनु आफनै हुन्छ।
एकगठ्ठा भयापछि घर बलियो हुन्छ। भनि विन्ति गन्या र
श्री ५ महाराज नरभूपालसाहबाट झिकाइबक्सनुभयो र यत्रतत्र
लाग्याका भाइछोरा सामेल भया। वहांदेविन् महेश्वर पन्थ-
ले जो विन्ति गन्याथ्या सो बढियै विन्ति गन्यौ भनि मञ्जूर
पन्यो। रामकृष्ण धापाको धायल कजाजि मान महेश्वर
पन्थलाई बक्सनुभयो ग्याङ्गमि जयन्त राना काजि धामियै-
का थिया। त्यस्तै बषतमा यत्रतत्र भयाका भाइहेरू जो
सामेल गराउनुभयाको थियो तिनलाई गादिको कुभाउदो
नगर्नु गादिको सोझो गर्नु भनि हुकुम भयो र ती भाईहेरूले
विन्ति गर्न लाग्दा भया। कस्तो विन्ति गर्दा भया भन्या श्री-
नायक वीरभद्र साहका पुत्र हुनुहुन्छ भनि थाहा नहुदामा

गादि षालि हुन जादा सब थरघर भै गादि षालि गर्न हुदैन भनि सल्लाह हुनाले र गादिमा कोहि रहन्या नवेषतामा हामि भाइमा यस्तो कैफेत पन्याको हो हजुरका भाइछोरा हामि जति छौं हामिहरूले श्री नायक वीरभद्र साहका सन्तति हुनुहुन्छ भनि थाहा पाइ गादिको मनसुवा गन्याको होइन एसमा हजुरलाई प्रतित पदैन भन्या धर्मका आधारमा पृथ्वी र ह्याकि छन् समुद्र र ह्याका छन् चतुर्दस लोकले सहित भन्याको ब्रह्माण्ड धर्मको आधारमा र ह्याको छ. सत्यधर्म भन्याको कुरो बडो पदार्थ छ. अधि इनले यस्तो मनसुवा गन्याथ्या इनको क्या विश्वास भन्या हजुरमा पर्ला धर्मपत्र लेषि चढाउछौं भन्या विन्ति गरि धर्मपत्र लेषि श्री ५ महाराज नरभूपाल साहका हजुरमा चढाया. वहांदेषिन् थरघर सब भारा पांचहरूले पनि बढिया विन्ति गर्दा भया भनि सवैले विन्ति गर्दा भया. कस्तो भन्या राजकाज गर्दामा पैल्हे भाइछोरालाई सत्कार्यमा लाग्याको छ कि असत्कार्यका लाग्याको छ भनि चिह्न सोमाफिकसंग सोमनु गराइ जस्तो दर्जा हो उस्तो दर्जासित राष्या भाइ जस्ता सोझा सेवक कोहि हुदैनन्. सत् असत्को विवेक नगरि सोमनु नगराइ जस्तो दर्जा हो सो दर्जा नराष्या भाइको बिगानुं अर्को कोहि बिगार्दैनन्. तेहि क्रमले थरघर बुन्याद पुरानिया जोकोहि भया पनि असत्वृत्तिमा लाग्याकालाई ता कार्यमा कदाचित् पनि नलाउनु भनि विन्ति गन्या र श्री ५ महाराज नरभूपाल साहबाट वेस विन्ति गन्यौ भनि हुकुम भयो र वहांदेषिन् सकल थरघर भारा पांचहरू राषि लडाजिको मनसुवा राषि लडाजिको उद्योग चलाउन लाग्नुभयो र काजि महेश्वर पन्थ काजि जयन्त राना ई प्रमुष भै सब लस्कर लि नुवाकोट हास्र विडा उठाइ गोर्षादेषिन् आया. आउदामा कटुञ्ज्यामा डेरा पन्यो. कटुञ्ज्यादेषिन् सात्रिससंका घल्या भोटघाहरूले आफु आफु मिलि भित्तिसञ्च गोलमा राजा मान्दारह्याछन् र गोर्षाको लस्कर आइ आहा डेरा पन्यापछि बढियै भयो भन्या जस्तो मानि दिनमा कपटमनले मात्र आइ रात्रिमा कुल गरि दगा दिदागा बडो षलबल पर्दा भयो. षलबल पर्दामा हटि गोर्षा आउदा भया. वहांदेषिन् फेरि शुभ साइत ठहराई भारि लस्कर लि काजि महेश्वर पन्थ काजि जयन्त राना फेरि नुवाकोट हास्र आया. वहांदेषिन् कटुञ्ज्यादेषिन् सात्रिससंका घले भोटघा गोलमा राजा मान्याहरू जो जड जड घले भोटघा २।४ लाई मारि गोलमा राजा भयाकालाई पनि मारि तेस्तै तरहले मुलुक कायेम गर्दै धादिङमा पनि खेल गरि फेरि घले राजा मात्र

लाग्याका र ह्याछन् तेसलाई पनि मारि धादिङ कायेम गरि त्रिशूलगंगामा भारदार लस्कर आइपुग्दा भया. वहांदेषिन् त्रिशूलगंगा तरि नुवाकोट चढि ठुलो लडाजि गर्दा भया. ठुलो लडाजि हुदा नेपालतरफको ठुलो लस्कर गयो र लडाजि गर्दा बल नपुकि हटि त्रिशूलगंगाको साधु पोलि त्रिशूलगंगाको सांध लाई काजि महेश्वर पन्थ काजि जयन्त राना सब लस्कर लि फिन्या.

वहांदेषिन् श्री ५ महाराज नरभूपाल साहका हजुरमा काजि महेश्वर पन्थले विन्ति गर्दा भया. कस्तो विन्ति भन्या हजुरका काममा बडो चित्त लाई काम गर्दैनन्. काजि भन्याका ता हामि पो हुं र हाम्रो ठाउमा ई काजि हुन आया भनि रिस गरि अडमिल्दो काम मात्रै गर्छन्. ई मगर साथि लि हजुरको काम पनि होला भन्या जस्तो मान्दिन. म पनि जस पाउन्या छैन भनि विन्ति गन्या र विन्ति मञ्जूर पर्दा भयो. वहांदेषिन् ति मगरहरूले विन्ति गन्याको कुरो सुन्या र हामि श्री ५ महाराजको कुभाउदो गन्या र ह्याछौं भन्या हामि आहा नवसिरहुला भनि तडकि कोहि नेपाल गया कोहि यत्रतत्र लाग्या. वहांदेषिन् तेस्तै तरह भयाको थियो. श्री ५ महाराज नरभूपाल साहलाई स्वप्नामा कोहि कन्या आइ नेपालको भोग तेरा पालामा हुन्याछैन तेरा छोराका पालामा हुन्याछ भनि जादा बहुत फिक्का भई केहि विक्षिप्तांश जस्तो हुनुभयो. तेस्तो हुदामा २१ पुरश्चरण पुवयाको थियो. वहांदेषिन् श्री नायक पृथ्वीनारायण साहको उपनयनको काल हुदो भयो र हर्ताकर्ता श्री जेठा महारानी हुनुहुन्थ्यो वहां भानु जोसि अर्यालले विन्ति गर्दा भया वहांका पालामा गुरुको षडबड पन्यो तापनि मिश्रज्यूलाई छुटाउन्या होइन भनि विन्ति गर्दा श्री ५ जेठा महारानिबाट श्री गुरुज्यू गोरेश्वर पण्डितलाई कस्ता तरहले बुझाउछौं भनि हुकुम हुदा भानु जोसि अर्यालले विन्ति गर्दा भया हजुरलाई केहि सन्देह नरह्याजावस् हामि बुझाउला भनि एति कैफेत फिकि भित्तिसञ्च सलतन वाधि विन्ति गर्दा बुझाउन सक्छौं भन्या बढिया भयो भनि हुकुम भयो र वहांदेषिन् श्री नायक पृथ्वीनारायण साहलाई सिकारका छल्ले मैधमा श्री जगन्नाथथानमा चलाउदा भया. तेस्तै बषतमा जुम्लाका श्री महाराज पनि आपना पुत्रसमेत श्री देवी जंगनाथको दर्शन गर्न जानालाई पाल्नुभयछ र गोर्षामा आइपुग्नुहुदा जुमलेश्वर महाराजका शरीरमा गोर्षाको हावा लाग्दा केहि स्वभाव फिन्यो र आहा ता अलि बेर हुन्या

हो भनि बस्नुभयो. जलको प्यास लाग्यो जल मगाइ जलपान गर्नुहुदा मनमा ढेर हिक्मत बढन गयो र वहांका मनमा विचार पयो. एक क्षण हावा लाग्दा र एक पटक जल पान गर्दा ता मलाई यस्तो हिक्मत बढ्यो अब दरवारमा पनि जान्छु हो भनि दरवारमा पुगि श्री गुरु गोरक्षनाथको दर्शन गर्नुभयो र तस बषतमा इतका प्रभावले जाहा जन्म्याका मानिसको ता फन ठूलो हिक्मत होला भन्दा ठहराई उहि वडिमा आफ्ना पुत्रलाई तषत घालि गर्नुछैन भनि जुमला पठाउनुभयो र आफु श्री ५ महाराज नरभूपालसित भेट गर्न पाउलाग्नुभयो. श्री ५ नरभूपालसाह महाराजको र श्री जुमलि महाराजको भेट भै क्षेमकुशल वार्ता भैसक्या. पछि श्री जुमलि महाराज श्री ५ महाराज नरभूपाल साहसित केहि विस्तार गर्न लाग्नुभयो. जाहा तपाजिका हुंगालाई श्री गुरु गोरक्षनाथ कालिकाको बडो मेहेर रहेछ भन्दा जस्तो लाग्यो. तसर्थ जाहांसम श्री गुरु गोरक्षनाथ श्री कालिकासाई बडो श्रद्धापूवकले गरि जाहांसम राजकाज गर्नुहोला ताहांसम तपाजिहरूको दिनदिन प्रताप बढदै जाला भन्दा जस्तो लाग्यो. जब श्री गुरु गोरक्षनाथ श्री कालिकाको अनादर हुन जाला तस बषतमा आफ्ना भाइभैवात अधिदे-षिन्का गुरु पुरोहित बुन्याद भरभारादार सब पांच पुरानि-वासित पनि श्री ५ महाराज राम साहबाट भयाको निति धिति चलन जावैन. तस्तै बषतमा तपाजिहरूको प्रताप पनि घटन जाला. वैरको पनि भित्रि हुन जाला भन्दा जस्तो लाग्यो भनि विस्तार गरि श्री जुमलि महाराज श्री जगन्नाथजिको दर्शन गर्नलाई जानुहुदो भयो. वहांदेषिन् श्री ५ महाराज नरभूपाल साहका मनमा यस्तो पयो एक दिन आयाका जुमलि राजालाई ता यस्तो हिक्मत बढ्यो. हामि त श्री गुरु गोरक्षनाथ श्री कालिकाको शरणमा जन्म्यु जहांको अन्न जल षाइ यो उमेर भयो हामिले मनसुवा गर्न छोडन्या होइत. तसर्थ पूर्वतर्फको मनसुवा पुकेन त पनि पश्चमतर्फ मनसुवा गन्या कस्तो हुन्यारहेछ भनि तनहुंकोटया राजालाई सतिघाटमा भेटघाट गरू भनि ताहि पक्रि तनहुंको राजाको मुलुक हात गरौं भन्दा मनमा ठहराई सोहिमाफिकको षलतापत्र लेषि तनहुंमा पठाउनुहुदो भयो तनहुंका राजाले पनि भेट गर्नको मनसुवा चित्तमा नराषि फलाना दिन तहांबाट पनि आउनु हामिले पनि आउनु र सतीघाटमा मुलाकात होला भनि उत्तर लेषि चढाइ पठाया. जुन दिनको तथा थियो उ दिनमा श्री ५ महाराज नरभूपाल साहले थरथर भारादार केहि मानिस लि पाउलाग्नु-

हुदो भयो. धुनपुर पुकि ताहि राज गर्नुभयो. तनहुंबाट पनि आउनु र हामि पनि सतीघाटमा बल्हुंला भनि राज गर्नुहुदो भयो. तनहुंबाट आयाननु दिन भन्दा चौथो प्रहर हुन लाग्यो. वहांदेषिन् श्री ५ महाराज नरभूपाल साह रिसानि हुनुभयो. र आउछौं भनि अघि हामिलाई सल्लाह दिनु आज नआउनु. इ त ठूलो सेषि भयाका राजा रह्याछन. इनसंगको क्या दोस्त छ भनि सब भारा पांचलाई लौ हिंड ऐले तनहुंमा जाइ तिनको राज ऐले उडाउं भनि यस्तै तरहसित हुकुम हुन लाग्यो. सब भारा पांचहरूले विन्ति गर्दा भया. आज त बेला पनि गइगयो रात्रि हुन्या बषत हुन लाग्यो. हात्रो सब लस्कर जम्मा भै आयाका छैनौ. आज दरवार पाउलाग्नाजावस्. भोलि सब लस्कर जम्मा भै आफ्नु तया-रिसित आउला र तनहुं हात गरौंला भनि एस्ता तरहले विन्ति गर्दा बुक्नुभएन. फन रिसानि हुनुभयो. तिमिलाई जियको ठूलो माया भएका एस्ता काफर. डर लाग्यो ऐले जानुपर्छ लौ हिंड भनि डोल्यालाई लौ चला भनि हुकुम हुदा भारादारहरूले आंषाको सान गरिदिया र चलायाननु जब आफ्नै बाहुलिले तरवार चलाइ पिठमा घोचिबक्सनुहुदा रगत पनि आयो. मानिसहरू सबै परपर भया. बहुतै रिसानि भै बाहुलिमा तरवार लिनुभयाको तेस्तो हुदा भरभारादार सबैले सदाशिव पाध्या कंडचाललाई तिमिमा त करुणा पनि ठूलो छ ब्राह्मण पनि हौ विन्ति गर भन्दा र सदाशिव पाध्या कंडचाल विन्ति गर्न लाग्यो विराना मुलुकमा जानु आफ्नु बल पनि सबै सामेल छैन रात्रि पनि हुन लाग्यो. तसर्थ हजुरबाट बकस्याको एउटा सितलपाटि छ. नजिकै छ आज ताहि राज गर्नुभया मेरा पनि पितापुत्रको उद्धार होला. भोलि आफ्नु गोलवोल बलियो गरि जाउला. तनहुंका राजालाई चेताउला भनि एस्ता तरहसित विन्ति गर्दा कहाँ हो तिम्रो घर भनि हुकुम भयो र पाउलाग्नुभयो उस रात्रि सदाशिव पाध्या कंडचालका घरमा राज गर्नुहुदो भयो. भोलिपल्ट गोर्षा दरवारमा पाउलाग्नुभयो. वहांदेषिन् श्री ५ महाराज नरभूपाल साहलाई क्रोध दिग्दारि बढ्यो भयो र आफ्ना गुरु गोरेश्वर पण्डितसित पनि मेरा पालामा एत्तिकै हुन्या रहेछ भनि बडो दिग्दारिसित पुरश्चरण पनि जति भयो भयो अब यत्तिकै रहोस् भनि मजि हुदा गुरुज्यू गोरेश्वर पण्डितले पनि वहांको ज्यादा क्रोध बड्याको देखदा हवस् भनि पुरश्चरण पनि उत्तिकैमा रह्यो भयो. त्यस्तै तरह गोर्षामा भयाको थियो. मैघिमा श्री नायक पृथ्वीनारायण साहको उपनयन हुदो भयो. श्री गुरुजि हर्क मिश्र हुदा

भयो. उपनयनका लगनमा गायत्रि दिक्षा दुवै मंत्र हुदो भयो. उपनयनको काम सक्यापछि श्री नायक पृथ्वीनारायण साह-लाई गोर्षा चलाइ शुभ मुहूर्तमा दरवारमा प्रवेश हुदो भयो. च्हांदेपिन श्री गुरु गौरेश्वर पण्डितले उपनयनका लगनमा गायत्रि दिक्षा एकै चोटि भयाको थाहा पाया र गायत्रि दिक्षा दुइ थोकमा एक थोक नपाया. हात्रो मुष मोसिगयो भन्यापछि हामि एस मुलुकमा नबसौं भनि छोराहरूसमेत भै दरवारमा आइ श्री ५ महाराज नरभूपाल साहसित विन्ति गर्दा भया. कस्तो विन्ति भन्या हजुर वालष हुदामा हजुर-लाई गादिको षलवल पर्दा हजुरका मुमाज्यूबाट हुकुम हुदा बहुत तरहले हजुरको जय हुन्या टहल गर्दामा हामिलाइ गुरु भयो भनि बक्सनुभयाथ्यो. गुरु पदवी पनि पाज्यू. तसर्थ हजुरका जियसंम मात्रै नाता ठहर्न गयो. मेरा छोराहरू पनि छर्दै थिया गायत्रि दिक्षा या एक थोक मात्रै बक्सनुभया पनि हामि रहदा हौं. दुवै थोकबाट मेटियापछि ता सर्कारको मुलुकमा बसाइ भएन भनि विन्ति गर्दा श्री ५ महाराज नरभूपाल साहबाट दुवै थोक सुनया कि कसो मलाई थाहा छैन भनि हुकुम भयो र भित्रि बुझ्न पठाउदामा गायत्रि दिक्षा दुवै थोक भयो भनि उत्तर आउदा श्री ५ महाराज नरभूपाल साहबाट कसो गरि बुझाउछौ तब बुझाउ भनि भानु जोसि अर्पाललाई हुकुम हुदा भानु जोसिले भित्र श्री ५ जेठा महारानीका हजुरमा गुरुजि गौरेश्वर पण्डित-लाई लग्या र श्री ५ जेठा महारानिबाट श्री नायक पृथ्वी-नारायणका भाइहरू पनि छर्दैछन् वहांका रानी हुनन् तन-हरूका गुरु ताहिबाट ताहाका छोराबाट गुरु हुनुहोला. ऐले तेस्तो तर्कोभर्को किन गर्नुपर्छ र भनि तेस्ता तरहसित बुझाइ संझाइ थामनुहुदो भयो, वहांदेपिन केहि वर्ष तेस्तै तरहसित व्यतित हुदो भयो र तस बपतमा श्री नायक पृथ्वीनारायण साहको विवाह गर्नु हो भनि कन्या हेर्नलाई सर्वत्रमा मानिस गया र मकवानपुरका महाराज हेमकर्ण सेन महाराजका रीत्यालि ठहराई विन्ति गरि पठाया र जहां बढिया छन् वाहि मान्नु भनि पठायाको हो ताहि बढिया ठहरियो भन्या ताहि ठेगाना गर भनि हुकुम भै गयो र हिन्दुपति श्री महाराज हेमकर्ण सेनसित कन्याको कलियो विन्ति गर्दा हिन्दुपति श्री महाराज हेमकर्ण सेनबाट पनि आफनि रीत्यालि बक्सनुभयो र कन्याको ठेगाना भयो भनि विन्ति गरि पठाया र विवाहको सराजाम तयारि गरि आरि लस्कर बरिखत तुन्याइ शुभ सायतमा श्री नायक पृथ्वीनारायण साह गोर्षादेपिन पाउलागुहुदो भयो. वहां-

देपिन मकवानपुरमा पाउलागु भै शुभ लगनको तजविज गरि ठेगाना दिनको भयो. वहां हिन्दुपति राजाले पनि इ पहाडका राजा हुन् इनलाई तमासा देषाउनुपर्छ भनि बहुतै रङ्चङ्ग ठाटबाट नानातरहको नाचकीर्तन तयारि गन्याको थियो. वहांदेपिन विवाहको कर्म हुन लाग्यो र कन्यादानको बषत आयो र हिन्दुपति महाराजले इ पहाडिया राजा हुन् इनलाई छकाउनुपर्छ भनि चन्द्रहार कन्यालाई पहिराई सामेल गराउनुहुदो भयो. तस जगामा दिप जगाउन परेन. वहांदेपिन सकल विवाहको काम गरिसक्यापछि मकवानि महाराज हेमकर्ण सेनको र महारानिको वात भएछ. मैजा बालष छन् ऐले पठाउन्या हो कि समर्थ भयापछि पठाउन्या हो कि भनि महारानिसित कुरा गर्दा महारानिले गोर्षालि साना राजा भनि हियाइ तिरस्कार गरि बोल्नुभएछ. चन्द्रप्रभा गोर्षाका महारानि कहलाएका म जत्तिको जान्या कोहि छैन भन्या सेषि भयाका त्यस्ताको टोकसोमा हात्री बालष छोरि कसोगरि पठाउं. जैले चन्द्रप्रभासंग लडन्या भिडन सकन्या हुनिन् उहिले पठाउला भनि महाराजसित महारानिले विन्ति गरिछन् र सोहि कुरा मनुष्यद्वारा श्री नायक पृथ्वीनारायण साहले सुनुभएछ र हामिलाइ सानु राजा ठहराइ सन्धिनलाई बहुत तुच्छ गरि भन्या भनि इ पनि ठुलो सेषि भयाका रह्याछन्. भनि आफुसित गयाका भारा पांच प्रीतिपात्र जो थिया उनिहरूसित आफुले सुन्याको वातको सल्लाह हुदामा हामिले पनि इनलाई छका-उन्या हो भनि श्री नायक पृथ्वीनारायण साहबाट ऐले त डोला अन्माइदिया पनि लैजान्या पाठ परेन. इनले ऐले डोला अन्माइदिया पनि नदिन्या पाठ पर्न्या कुरो पार्नुपर्छ भनि हुकुम भयो र अरू भारा पांचहरूले कस्तो कुरो पान्या डोला नअन्माउन्या पाठ पर्ला भनि विन्ति गर्दा भया र श्री नायक पृथ्वीनारायण साहबाट हुकुम हुदो भयो. जाहा एकदन्ता हात्ति बहुत लक्षणको कस्तो लक्षण भन्या मंगल-चौथिका दिन त्यस हात्तिका चारै पाउमा दिपको जस्तो ज्योति बन्याको कसै कसैले देषछन् भन्दा रह्याछन् त्यहि ताडिप नवाफले सुनेछ र मागि पठाएछ. उसलाई अर्कै एक दन्ता हात्ति एहि हो भनि पठाइदियाछन्. नवाफले माग्दा पनि नदियाको त्यो हात्ति र इनका दरवारमा बडो चिज चन्द्रहार रहेछ. त्यो चन्द्रहार इ दुइ चिज दाइजामा दिनुपर्छ भनि कर लाइ कुरो थापु र ति दिनयोछैनन्. नदियापछि हामि तडकि जाउला भनि हुकुम भयो र सबैले बेस हुकुम भयो भनि विन्ति गन्या. एस्तै बषतमा मकवानि महाराज

हेमकर्ण सेन महाराजले श्री नायक पृथ्वीनारायण साहलाई कचहरिमा चलाइ वातचित हुदो भयो.

कचहरिमा जस्तो वात हुन्या ही सो भयापछि महा-
राजा हेमकर्ण सेनले ऐल्हेता हा म्ना मजा बालष छन्. ११२
वर्ष पछि डोला अन्माइदिउला भनि मजि गर्दा श्रीनायक
पृथ्वीनारायण साहबाट हुकुम नहुदमा कालु पांडे र भानु
जोसि अर्गलले विन्ति गर्दाभया. हजुरबाट कन्यादान गरि
परअङ्ग लगायापछि बालष भनि आपना दवारमा राषनु
न्योग्य पनि छैन जुवात्रिका गत लगायापछि चन्द्रहार र एक
दन्ता हातिसमेत दाइजो बक्स डोला अन्माइ कस्योजावस्
भनि निन्ति गर्दा महाराज हेमकर्ण सेन रिसाउदा भया.
उनको रिसायाको चेहेडा देषि श्रीनायक पृथ्वीनारायण साह
पनि कचहरिदेषि छठ डेरामा पाउलागनुहुदो भयो, डेरामा
पाउलागनुभयापछि श्रीमहाराज हेमकर्ण सेनले रिसाइ
गोर्षालि साना राजा भया पनि बडो सेषि भयाका छोरि
दियापछि दाइजामा लाग्छ क्या. कर लाइ दाइजो लिन
षोजन्या भनि एस्तै तरहका निन्दित हुन्या वात सुनि श्री-
नायक पृथ्वीनारायण साह उहि बषतमा आपना भरभारा-
दार सब लस्कर लि बिदा पनि नभै तडकि गोर्षा पाउलाग-
नुभयो. वहादेषिन् श्रीमहाराज हेमकर्ण सेनले थाहा पाउनु-
भयो. र बुझाउन भनि आपना काजि कनकसिङ बानिजा
प्रभृति अरू भला मानिसलाई पठाउनुभयो र श्रीनायक
पृथ्वीनारायण साहलाई बहुतै तरहसित संकाइ बुझाई विन्ति
गर्दा बुझनुभएन र बुझाउन्या मकवानिका मानिस फिन्या.
श्रीनायक पृथ्वीनारायण पाउलागनुहुदो भयो. बाटाभा
आपना भारा पांचसित हुकुम हुदो भयो. कस्तो हुकुम भयो
भन्या अबदेषि इ मकवानिलगायत र चौविसि बाइसिका
चेलिवैटि बिबाह गर्नु छैन. क्या अर्थले भन्या आपना रानि-
को विन्ति गौचर सुन्नेपछि. सुन्यापछि नातासम्बन्ध मावलि
ससु तलि भयापछि मायामोह हुन्छ. तसर्थ नेपाललगाईत
सकल पहाडको मुलुक लिनाको मनसुवा अघि पनि रहेछ.
मेरा पनि एहि मनसुवा छ. हिन्दुपति महाराज हेमकर्ण सेन-
का महारानिले मलाई तुच्छ वचन बोल्याको ता तेरो मन-
सुवा दृढ गराउनलाई धो रहेछ भनि एस्तै तरहका वातचित
हुकुम हुदै गोर्षा आईपुग्नुहुदो भयो. शुभ मुहूर्तमा गोर्षा
प्रवेश गर्नु हुदो भयो.

वहाँ मकवानि राजाका रानिले आफुलाई तुच्छ वचन
भन्याको सकल बिस्तार आपना श्री ५ जेठा मुमाका हजुर-

मा विन्ति गर्नु हुदो भयो. श्री नायक पृथ्वीनारायण साहबाट
विस्तार श्रवण गरायापछि श्री ५ जेठा महाजारानिबाट
फेरि विवाह नगरि भएन गर्नेपन्यो बाहा पहाडमा चौविसि
बाईसि राजाहरूका कन्या पनि मगाइ भएन. मधेस्या राज-
पूतकि छोरि जांचबुरु गरि ठहराई गर्नुपछि भनि भानु जोति
अर्गललाई षटाइ षचंबच बक्स पठाउनुहुदो भयो. बिदा भै
भानु जोसि अर्गल मधेश जादा भया. तहादेषिन् गुरुजि
गोरेश्वर पण्डित अतिवृद्ध हुनुभयाको थियो. श्रीकाशीवास
गर्न जानालाइ भनि बिदा हुन आवनुभयो, र आपना ब्राह्म-
णि कान्छीतरफका छोरिहरूको अश भयापछि जन्म्याको
हुनाले एस छोरिको अश छैन भनि विन्ति गर्दा इनको
पालना हामि गरौला. इनको फिक्रि मान्नु पर्दैन भनि हुकुम
भई नौविस माटो संकल्प गरि रामाराम पण्डितलाई उहि
बषतमा बिर्ता बक्सि गुरुजि गोरेश्वर पण्डितलाई षचंबच
बक्सि बिदा बक्सनुभयो. बिदा भै श्रीकाशीवास गर्नानिमित्त
गुरुजि गोरेश्वर पण्डित जानुहुदो भयो. श्री ५ नरभूपाल
साहलाई पनि विज्ञिप्तांशको व्यथा प्रतिदिन बढदै आउदो
भयो र त्यस्तो देषतामा श्री ५ जेठा महारानि मुमासित
श्रीनायक पृथ्वीनारायण साहको वातचित हुदो भयो. अघि
श्री ५ महाराज राम साहलाई र श्रीगुरुजि नन्दा मिश्रलाई
श्रीदेवताबाट गुरुशिष्य नाता बाधिदियाको हुनाले मिश्रज्यूलाइ
गुरु तुल्याउन छुटाउन हुन्या रहेनछ. भनि मजि गर्नुहुदो भयो
वहादेषिन् भानु जोति डोला लिन गयाका श्रीकाशिमा
पुन्याछन् र मधेशको केहि रितभांत केहि नकुन्याको हुनाले
कस्ता तरहले ठेगाना गर्नुहो भनि चित्तमा लाग्याको रहेछ
तस्ता बषतमा जयमंगल पण्डितसित भेट भएछ र जयमंगल
पण्डितले क्यानिमित्त आउनुभयो जोसिजि भनि सोधदा
भानु जोसिले डोला लिन आयाको हुं यहाँको रितभात
नबुकिस्कदा डोलाको षदमि भयाको छैन भनि भन्या र
मधेशमा कैले नआउनुयालाइ त कठिन हुन्छ. यहाँ डेरै रहन्या
बसनुयालाइ र सहजै छ भनि जयमंगल पण्डितले भन्दा
भानु जोसिले तपाजिले डोलाको ठेगाना गरिदिनुहृथस् तब
भन्या र उसो भया २१४ दिन सुस्ताउनुहवस् म ठेगाना
गरू ला भनि जयमंगल पण्डित बाबु अहिमानसिंह रजपुतसित
दोस्त पनि रहेछ. उनैसित गया र गोर्षाका राजाले मधेश-
का रजपुतका छोरि विवाह गर्नालाइ डोला लिन पठाउनु-
भएछ र मानिस आयाका रहाछन्. तिनहेरूले मलाई डोला-
को तजविज गरिदेऊ भन्या र जाहासित म आयाको हुं
तजविज गरिदियाजाबस् भनी भन्या र बाबु अहिमानसिंहले

गोर्षिका कस्ता रजपुत हुन कुन वंश हो भनि सोढा जय-
मंगल पण्डितले राणा रजपुत सूर्यवंशी हुन भनि सकल
विस्तार जब सुनाया वहांदेपिन् मेरै वेटि छन्, मै दिन्छु भनि
बाबु अहिमानसिंहले भन्या र सोहि कुरो लि जयमंगल
पण्डित भानु जोसिसित आया र डोलाको त म ठेगाना
गरूला मेरो क्या काम हुन्छ. एउटा कुरो तपात्रिले भन्नु
हवस् र डोलाको काम छिनुला भनि भन्या र भानु जोसिले
डोलाको ठेगाना गर्नु भयो भन्या बाहिको कुरो विन्ति गरि
गुरु हुन्या निकाशा गरूला भनि कबल गर्दा भया र डोला
को ठेगाना गर्नुको थियो. भानु जोसिममेतलाई लि गई बाबु
अहिमानसिंहसित मुकाबला गराइ डोलाको ठेगाना गराउ-
दाभया. तिनै जयमङ्गल पण्डितले श्रीकाशीमा अवस्तिज्यू
सिद्धको सेवासुश्रूषा ढेरै गर्नुको पनि रहेछ. ति कस्ता अव-
स्तिज्यू भन्या शापानुग्रहको समर्थ भयाका रह्याछन्. तिनको
विस्तार पनि श्रीनायक पृथ्वीनारायण साहका हजुरमा
विन्ति गरौला मुलुक मानाको पनि ईरादा छ. एस्तो
विचार गरि जयमङ्गल पण्डित डोलाका साथमा आयाछन्.
शुभ मुहूर्तमा काशीदेपिन् डोला चलाई गोर्षा ल्याइपुन्या-
उदा भया. वहांदेपिन् भानु जोसि अर्थात् श्रीनायक पृथ्वी-
नारायण साहका मुमा श्री जेठा माहारानिका हजुरमा गई
आशिरवाद चढाई डोला लिन गयाको सकल विस्तार
गन्या र श्रीसरकारवाट डोला लिन जान त मै गयाथ्यां.
ठेगाना त जयमङ्गल पण्डितबाट भयो. डोलाको ठेगाना
गन्या. मलाई क्या कुरो होला भनि जयमङ्गल पण्डितले
भन्दा र मले डोलाको ठेगाना गर्नु भने श्रीसरकारमा
विन्ति गरि गुरु तुल्याउला भनि कबोल गन्या र जयम-
ङ्गल पण्डितले डोलाको ठेगाना गरि डोलैका साथ लागि
आयाका छन् भनि विन्ति गर्दा पण्डितलाई डाक भनि हुकुम
भयो र वातचित हुदो भयो. वहांदेपिन् श्रीनायक पृथ्वीना-
रायण साहबाट तिमिलाई विन्ति गरि गुरु तुल्याउला भनि
भानु जोसि अर्थात्ले भन्याका रह्याछन् श्रीमहारारानिका
गुरु होउला भनि हुकुम भयो र जयमङ्गल पण्डितले नरि-
बल चढाई आशीरवाद विन्ति गर्दा भया. वहांदेपिन् गुरु
गोरेश्वर पण्डितका छोरा राजीवलोचन पण्डित जगन्निवास
पण्डित यज्ञेश्वर पण्डित चन्द्रचूड पण्डित इतिहेरूले थाहा
पायेछन् र श्रीनायक पृथ्वीनारायण साहका हजुरमा आइ
बडाको मुषारविन्दबाट जमान बढाउदै वैठाउदै न वैठायापछि
टर्दै. अघि हजुरबाट मेरा रानिको भाइहेरूको गुरु होउला
भनि हुकुम भयोथ्यो. आज श्रीमहारानिका गुरु हुनालाई

ता जयमङ्गल पण्डितलाई पदम भयो भन्या सन्यु र कसो
हो भनि आन्यु भनि विन्ति गर्दा भया र श्रीनायक पृथ्वी-
नारायण साहबाट मेरा दुइ रानि छन् ज्येठा रानिको र
भाइहेरूको गुरु तिमिहेरू होला. ऐल्हे आयाको डोला भन्या
जयमङ्गल पण्डितलाई गुरु होउ भनिदिया. राजा भिकन
सर्वेलाई राषनुपर्छ. काम पनि मैले ढेरै गर्नुपर्न्याछ. तसर्थ
मानिस नभै काम हुदै न भनि हुकुम भइ यस्तै तरहले बुका-
उदा संकाउदा बुकदा भया. वहांदेपिन् जयमङ्गल पण्डितले
सिद्ध अवस्तिज्यूको सब विस्तार विन्ति गर्दा भया. कस्तो
भन्या सिद्ध अवस्तिज्यू भन्याका श्रीकाशीमा रह्याका छन्
भन्या. ति प्रसन्न भइ आशीर्वाद दिया भन्या जस्तो आशी-
र्वाद दिया व्यर्थ हुदो रहेनछ. भनि विन्ति गर्दा श्रीनायक
पृथ्वीनारायण साहलाई श्रीगङ्गास्नान श्रीविष्वेश्वरको
दर्शन गर्ने जानलाई मनसुवा रहेछ. त्यस्तो सुन्दा ता श्री-
काशी जानालाई कन् चित्त दूढ हुदो भयो. बाह्यदेपिन् शुभ
लग्ना सकल मंगलोत्सव यज्ञादि गरि विवाह हुदो भयो.
वाह्यदेपिन् आफ्ना भाइहेरूलाई पनि मधेशौका रजपुतका
छोरि फिकाइ विवाह गर्नुभर्ना भनि हुकुम भइ आफ्ना
ससुरा अहिमानसिंह बाबुलाई हात्रा भाइहेरूलाई पनि तपा-
त्रिका भाइविरादरका कन्या ठेगाना गरिदिनुहोला भनि
हुकुम भयो र म ठेगाना गरौला भनि विन्ति गरि विदा भै
बाबु अहिमानसिंह मधेश जादा गया. वहांदेपिन् श्री
महाराज नरभूपाल साहलाई विक्षिप्तांश बढयाकै थियो.
तेस्तै वषतमा आफ्ना भाइ गोतियामाका मैजा केहि एक
वातको वेह पदांमा वायु हुदा भया. राजकाज त्यस्तै तरह-
सित चलदै थियो. केहि एक दिनमा भानु जोसि अर्थात्ले
श्रीनायक पृथ्वीनारायण साहका हजुरमा केहि विन्ति गर्दा
भया. कस्तो भन्या बडा आदमि सत्पुरुष सिंह ईनको एकै
लक्षण हुन्छ. बडा आदमि सत्पुरुष सिंहले एक वषतको दाउ
बिरियो भनि मन हटाउनु. हुंदैन. जहांसंम आफ्नु यो देह
कुशल रहिज्याल बडा आदमि सत्पुरुष सिंह तनले कदा-
चित पनि मनसुवा गर्ने छाड्दैनन्. सत्पुरुष सिंह इ दुई
आफ्नै पुरुषार्थले गरि जीवनवृत्ति गर्दछन्. काफर बालष
स्त्रीजाति ई औरका पुरुषार्थले जीवन गर्छन्. तसर्थ राजा
भै मनसुवा कदाचित् कम नगर्नु हजुरका बुबाज्यूबाट
तपस्या लडात्रि ढेरै मनसुवा गर्नु भएथ्यो. मुलुक आजुला
भदि मनसुवा हुदाभा हवजदीन भैगयो आफ्नु मन
सुवा नपुग्दामा मनलाई सबुरि राषन कठिन पर्दो रहेछ.
हजुरका बुबालाई नेपालको मन सुवा आफ्ना पालामा

साध्य नदेषता ताहां एस्तो विक्षिप्त होईजानुभयो. अघि हजुरका बुबालाइ ५१७ पुरश्चरण होइन्ज्यालसंम वहांको पुरा षादामा कुष्ठरोग पनि निको हुन लाग्यो. वहांका शिरमा पैस्याको पुष्प प्रसाद शिरशूल हुन्या मानिसले लाउदा शिरशूल पनि निको हुन लाग्याको यो वहांसंमको लक्षण भयाको थियो. आफ्नु मनसुवा नपुग्दामा आजकाल यस्तो डबल हुदो भयो भनि एस्तै तरहका ढेर विन्ति गर्दा भया. त्यस्तै तरहले रहदा विक्षिप्तांशले कन जेरवार गर्दै आउदो भयो. एउटा केटालाई मात्रै साथमा लि वनवनमा मात्रै हुलन लाग्नुभयो. मानिससितको कचहरि बसउठ पनि छुटिजादो भयो. जिउनारमा पनि कान्छा साहेब पृथ्वीपाल साहबाट चलाया मात्रै जिउनार हुन लाग्यो र एस्तो ब्रह्म भयापछि राजकाज कसोगरि चल्ला भनि भाइछोराप्रभृति थरघर भारा पांच आफु आफुमा वात गर्न लाग्या. वहां- देषिन र भाइछोरा थरघर भारा पांचमा पनि मतो मिलदो भएन कस्तो भन्या कोहि भन्न लाग्या विक्षिप्तांश भया पनि श्री ५ महाराज नरभूपाल साह छदैमा विक्षिप्त कस्तै भया पनि बाहिलाई मानि जस्ता तरहले हुन्छ राजकाज निमिटा- उनेपछै भनि भन्न लाग्या. कोहि भन्या वहां विक्षिप्त भया- पछि श्री नायक पृथ्वीनारायण साह राजकाज गर्नालाई अर्धसामर्थे हुनुभयाको छ. गादिमा राषनुपछै भनि भन्न लाग्या र एस्तो हुदा मतो नमिलि तिनपट्टि हुदा भया. श्री ५ महाराज नरभूपाल साहपट्टि लाग्न्या जहांगिर साह चल् साह शान्तरूप साह भूपतीन्द्र साह एति भया. श्री नायक पृथ्वीनारायण साहपट्टि भाइभैवातमा ११२ जना र काजि महेश्वर पन्थप्रभृति २१४ जना भया. कतैपट्टि नलागि मध्यस्थे भैरहन्या पाण्डे सबै मैदानि पन्थ सबै कडरिया एति भया. वहांदेषिन् श्री ५ महाराज नरभूपाल साहलाई लि जहांगिर साहप्रभृति मद्दतका भाइहरूले एसो ता कसो गरि होला श्री ५ महाराज नरभूपाल साह छदैमा श्री नायक पृथ्वीनारायण साहलाई गादि कसोगरि होला भनि श्री ५ महाराज नरभूपाल साहलाई लिकन अडिदा भया. एस्तै तरहको षलवल पर्दा श्री ५ महाराजलाई लिन अडिया भन्या त कठिन पन्थो भनि श्री ५ जेठा महारानिबाट भानु जोसि अर्थाललाई डाकि हुकुम हुदो भयो. कस्तो भन्या भाइभैवातहरूले श्री ५ महाराजलाई लि अडिया अब श्री ५ महाराजलाई ल्याउन्या पाठ कसोगरि होला भनि हुकुम हुदा भानु जोसिले विन्ति गर्दा भया. श्री ५ महाराजासित सदा-

सर्वदा रहन्या पियारो केटो तेसैलाई डाकि वरपर देषाइ हप्काइ दप्काई तेस केटालाई हात गरि श्री ५ महाराजलाई आहा चला भनि हुकुम हवस् र तेसैले चलाउला भनि विन्ति गर्दा भया र सो पाठसित तेस केटालाई डाकि श्री ५ जेठा महारानिबाट सोहि पाठसित हुकुम हुदा तेस केटाले जहांगिर साहहरू अलमलियाको वेला पारि उनीहरूलाई थाहा नदि श्री ५ महाराज नरभूपाल साहलाई चलाइ दवार ल्यायो र वहांदेषिन् जहांगिर साहहरूले बाहिका लागि हामिले तेति गन्याको हो. वहांलाई तेसै निको लाग्छ भन्या बढियै हो हामि मात्रै अर्ध्याला ठहर्न गज्यू त हामि नबसिरहुला भनि तर्कोभर्को गरि गोर्षा छाडि जादा भया.

वहांदेषिन् श्री ५ जेठा महारानिबाट सकल राजकाज चौतरिया काजिबाट हुन्या कामसमेत हुदो भयो र चौतारा- महारानि भनि कहलाउनुहुदो भयो. तस्तै बषतमा चौतारा- महारानिबाट मित्यारि लाया पनि गति काटिन्छन् भन्छन् तसर्थ मित्यारि लाउन्या हो भनि हुकुम अं २१४ जना जान्या थरथोकलाई षटाई भातगाउका श्री राजा रणजित् मल्ल- सित पठाई श्री ५ महाराज नरभूपाल साहको र राजा रणजित् मल्लको पगडि बदलाबदल गरि मित्यारि हुदो भयो, तेहि हमेलामा श्री नायक पृथ्वीनारायण साहको र काठमाडौंका राजा श्री जयप्रकास मल्लसितको पनि तेहि क्रमले पगडि बदलाबदल गरि मित्यारि हुदो भयो. वहांदेषिन् श्री नायक पृथ्वीनारायण साहले आफ्ना जेठा मुमा श्री ५ चौतारामहारानिका हजुरमा गइ केहि विन्ति गर्नुहुदो भयो. कस्तो भन्या गादिमा मालिक श्री ५ महाराज बुबाज्यू हुनु- हुदैमा मपट्टि लाग्न्या इ उपछन्या हुन. श्री ५ बुबाज्यूपट्टि लाग्न्या ति मानिस गादिको सोको गर्न्या हुन्. गादिका मालिक हुदाहुदैमा मलाई गादिमा राषन षोजन्या म छदै मेरा छोरालाई पनि राषन षोजनन्. तसर्थ थिति बिगान्या बडा उपछन्या भन्याका इने हुन् जसले बिगाछै उसलाई सजाय गर्नेपछै. जो सोको हुन्छ उसलाई स्यावासि नगरि हुदैन त जहांगिर साहप्रभृति भाइभैवातलाई बुझाइ संकाइ फिकायाजावस् जो मपट्टि लाग्याकालाई सजा गन्याजावस् भनि विन्ति गर्नुहुदा जो तिमिले भन्यौ यथायोग्यै भन्यौ. हडबड गरि हुदैन २१४ मैन्हापछि फिकाउन्यालाई फिकाउन्या पाठ गर्नुपर्ला सजाय गर्न्यालाई सजाय गर्नुपर्ला भनि हुकुम हुदो भयो. तेस्तै भैरहाको थियो. श्री ५ चौतारामहारानि-

बाट राजकाज सकल हुन्थ्यो. तेस्मा सकल हालिमोहालि केसौ द्वान्या थियो. जो विन्ति गर्थ्यो सो मञ्जूर पर्थ्यो. तस्तै बषतमा श्री नायक पृथ्वीनारायण साह दरोदिमा पौहिलेन पाउलाम्नुभएछ र पौहिले बेलिसक्यापछि उषु ज्युनार गर्दाको मनसुवा भएछ र मानिसहरूलाई उषु कहाँ छन् स्याउ भनि हुकुम हुदा मानिसहरूले षोजन जादा कतै पायानछन् केसौ द्वान्याका डिहिमा मात्रै रह्याछन्. त्यो भन्या सात्रिधुवा छ भनि विन्ति गन्याछन् र आफैसुद्धा पाउलाम्नुभै उषु जिउनार भयो. वहांदेपिन् डिहान्याले केसौ द्वान्यासित समाचार सुनायेछ र केसौ द्वान्याले श्री ५ चौतारामहारानिका हजुरमा विन्ति गर्दा श्री नायक पृथ्वीनारायण साहलाई रैयत प्रजा आफना लालवाल इनका हिडि बाडिमा किन हातपात गन्यो एसो गर्नु छैन भनि रिसानि हुदा श्री नायक पृथ्वीनारायण साहबाट १०१८ ढाक उषु षादामा एति कुरा पनि विन्ति गर्ने आउन्या यो बडो छुस्कर रहेछ भनि रिसानि हुनुहुदो भयो. सकल मुलुकको हालिमोहालि भयाको हुनाले वहांको मनवारि केहि पुकन नदिन्या जस्तो हुदा त एसलाई राषन्या होइन भनि निषचय गरि केसौ द्वान्यालाई बिगानुहुदो भयो. केसौ द्वान्या बिग्यापछि श्री नयक पृथ्वीनारायण साहले आफना जेठा मुमा श्री ५ चौतारामहारानिसित विन्ति गरि आफना भाइभैवात जहांगिर साहप्रभृति भाइहरू थरथोक ग्याडमिबाहेक सब मगर झिकाउनुहुदो भयो. आफुपाट्ट लाग्याका भाइभैवातलाई पनि मुमाका हजुरमा विन्ति गरि कोहिलाई तिमिलाई मान नाहि मानु मात्रै षाइ बस भनि हुकुम हुदो भयो. कोहिलाई विदेश भयो. महेश्वर पन्थलाई पनि विदेश गराउनुहुदो भयो. वहांदे पन् श्री ५ महाराज नरभूपाल साहलाई विराम बद्धे आयो र गण्डिको बुडकोट घाटमा जलाश्रय चलाउदा भया. दानपुण्य गरि २६ वर्ष राज्य भोग गरि परमधाम हुनुहुदो भयो. एउटा केटोले पनि स्त्रीको स्वामि सेवकको षामिद भन्याका प्राणका मालिक हुन् भनि प्राण त्याग गन्यो.

वहांदेपिन्.....

सल्याना रानाग्रामस्थित सिद्ध श्री भगवन्त नाथजीलाई काष्ठमण्डप राजराधानीबाट श्री ५ महाराजाधिराज पृथ्वीनारायण शाहले लेखेको पत्र ।

श्री गोरक्षनाथ

१.

स्वस्ति श्री परमहंसपरिव्राजकसकलचक्राधीश्वर

श्री मन्महाराजधीश्वर श्रीश्रीश्रीश्रीश्रीश्री मद्भगवन्तनाथ-
देवदेवेषु सदा समरविजयिषु.

स्वस्ति श्री गिरिराजचक्रचूडामणि नरनारायणेत्यादि विविधविरुदावलि विराजमान मानोन्नत श्री मन्महाराजाधिराज श्रीश्रीश्री महाराजे पृथ्वीनारायण साहबहादुर संसेरजंगदेवानां सदा समरविजयिनाम् साष्टांगदण्डवत् प्रणामपूर्वकपत्रमिदम्.

यहां कुशल. ताहां चरणारविन्दक्षेमकुशलनै हमारो उद्धार होला. आगे यहांको समाचार भलो छ. उप्रान्त कृपापत्रसमेत शशिधर उपाध्याय आइपुग्या. पत्रार्थ मुहजमानी विधि विस्तार दिनती गन्या. सुन्यो. नाति पैदा भयो भन्दा सुन्यो र बहुते हर्ष भयो....१... श्री गोरक्षनाथका कृपासै सदा बडती होला भनि हुकुम आयेछ. गन्या गराउन्या भन्याका...१... श्री नाथ छन्. उनैका कृपाले जन्म भयोथ्यो. उनैका इच्छाले लिनुभयो. यो संसार भन्याको यस्तै छ. इच्छा...१... श्री नाथजीको छ. परन्तु आफना पावले आशीर्वाद बक्स्या अरू जन्मदा पनि जन्मनन्. जन्म्याका पनि चिरञ्जीवी हुनन्. आशीर्वाद बक्स्याजावस्.

उप्रान्त जुमला जाजरकोटसंग षा गन्या मिठास बढुत राखन्या भनि हुकुम आयेछ. बढिया येक जोस्या मानिस हाभ्रा यताबाट जुमला गयाका थिया. वहांबाट पनि महतारा १ बुढाथोकि १ द्वि जना जुमलिया यहां आईरह्याछन्. गोर्खा जुमलाको एकत्व गरौं. भला मानिस लिन आञ्चू भन्न आया र यहांबाट पनि महेश्वर पन्थको छोरो वीरभद्र पन्थसमेत जना आठ दश मानिस जुमला जान्छन्. तैयार भै रह्याछन्. तेहि बाटो पठाउं भन्दा चौविसिले मुख्य मानिस पनि जान देवैतन्. मानिस जान दिया पनि सौगात त्यो बाटो जान देवैतन् भन्नानिमित्त हाभ्रा उहि भोटको बाटो गरि जान्छन्. आफना मानिस पनि ताहांबाट जुमला पठाउन्या. जुमला जाजरकोटसंग हाभ्रा वनाईवकसन्या. बाकि सल्याना जाजरकोटलाई पनि यहांबाट मानिस आउछन् प्यूठाना पनि भला मानिस आउछन्.

उप्रान्त किरातका काजलाई तरवार हुकुम बक्सी पठाया गयेथ्यो. किरातको अम्बल मदेश पहाड भोट जति थियो आफना आशीर्वादले सबै फत्य भयो. मध्येसमहां

कनकाई नदी पहाडमहां सामाखोलो तमोरनदीको सांध
लाग्यो. मानिस काटन पाइयेनन् भाग्यो कति भोगलानितिर
गयो. कति सुखिमतिर गयो. अरु कार जंगलमाहां जना ८५
वेष्टि काटिया. बाकी सुखिमसंग हात्रो घा हुन लागि रहेछ.
घा वन्यावेष्टि किरातबाट भागी जान्याकन पकरेर हामि-
लाई सौपीदिन्याछ. घा नवन्या अब हामीले सुखिमसंग लड-
नुपर्न्याछ. सुखिम आइजाला. आफना आशीर्वादले कत्तल
गरौला.

उप्रान्त अब मैले दांग जान्या हो कि शल्याना वसन्त्या
हो भनि हुकुम आयेछ. हात्रो बुक्याको त शल्यानामहां
योरो यादर हुन्या भया दांगमहां ढेरै यादर हुन्या भया पनि
शल्यानामहां वसन्त्या हो. शल्यानाले कत्ति याद नगन्या त
भया गर्नुहोला. आदर नगन्या भया छाडनैपर्ला बाकि मण्ड-
लसित हिजैदेखि हामिले आफना पावमहां चढायाकै छ.

उप्रान्त हात्रो विश्वामित्र उपाध्याय गंगानन्द आचार्य
सुखिम गयाका छन्. बृहस्पति पण्डित पुरैनिया गयाका छन्.
किरीटमाली पटना गयाका छन्. वैकुण्ठ उपाध्याय नवाब
सुजाउदौलाछेज गयाका छन्. येति ठाउं मानिस वस्यैका
छन्. दीनानाथ उपाध्याय कलकत्ताकन गैरह्याछन्. अलीक
दिनमहां पुगनन्. बांकि लासा पनि भीमगिरिको सिक्ष्ये
राजगिरि जान्छन्. इनको कोठी काशीमहां पनि छ. ग्राहा
पनि धरखेत कोठि छ.

उप्रान्त लमजुंगसित पनि हात्रो ललोपोतो छदैछ.
विश्वेश्वर उपाध्याय र सिवा धिमिन्या वस्याका छन्.
कास्कीसंग पनि ललोपोतो छदैछ. हात्रो वीरभद्र थापा
कास्की वस्याको छ. कास्कीका जना द्वि वामन यहां वस्याका
छन्. अरु चौविसिसंग त हात्रो जस्तो छ. आफना पांवमहां
मालुमै छ. भरिसक्य हामिलाई हान्ने खोजछन्. उनको
पुर्देन र खुमचीरह्याछन्. विस्तार शशिधर विनति गर्नेन्.
विज्ञेषु किमधिकमिति भाद्रपद शुदि ६ रोज ६ मुकाम
काठमाण्डु शुभम् (वि. सं. १८३१)

-०-

(पूर्वपत्रतुल्य जीर्ण खण्डित प्राप्त)

स्वस्ति श्री परमहंसपरिव्राजकसकलचक्रचक्राधीश्वर
श्रीश्रीश्रीश्रीश्रीश्री मद्भगवन्तनाथदेवदेवेषु सदा समरविज-
यिषु. लि.....

स्वस्ति श्री गिरिरजिचक्रचूडामणि नरनारायणेत्यादि
बिबिधविरुदावलि विराजमान मानोन्नत श्री मन्महाराजाधि-
राज श्रीश्रीश्री महाराजे पृथ्वीनारायण साहबहादुर ससेत्र-
जंगदेवानां सदा समरविजयिनां साष्टांगदण्डवत्प्रणामपूर्वक
पत्रमिदम्.

ग्राहांबाट एक जना जेठाबुढा र धरधरसमेत काभ्रे-
पांडेकन पठाउंछौं आउंछ. आफनु कृपा भया जुमन्नासिप्र
वनला. उप्रान्त दसइपछि आफना मानिस आइपुग्याथ्या. तसै
विचमाहां विदा गरौं भनि तयार भयथ्यौं. मलाई विसृच
भयो र ढील भयो. पछि मलाई संच भयो र विदा गरौं
भन्दा लमजुंग तनहुले घाटबाट सवै वन्द गरि छेक्या र
मुषो पनि छिरन दियेनन्. अरु घाट वन्दै गरिराख्याछन्.
तसो हुनाले आफना मानिसकन ढील भयो.

उप्रान्त पूर्वका काजलाई आशीर्वाद बक्सीपठाया गयेथ्यो.
आशीर्वाद शिर चढाईकन किरातको काज गन्याथ्यौं. आफना
आशीर्वादले अरुण सांध लाग्यो. हजार एक वैरि काटियो.
सये चार वैरि नदीमहां वगी मन्यो. सय चौध जहानबच्चा
पकडिया. वल्लो किरात फते भयो. किरात फते भयाको
पगडि एक चढाई पठायाको पहुचला,

उप्रान्त पर्वतले कास्कीको कट्यां भन्याको हान्यो जना
४० पर्वत्या काटियाछन्. जना ३२ कस्क्याली काटियाछन्.
पाडदुरमहां पर्वतले ठाना दीराखेछ. पाडदुर फुट्याको छैन.
बांकी लमजुंगले एक मुखले मुग्जा हात्र गयेछ. एक मुखले
कास्कीको थाक हात्र गयेछ. लमजुंगले धरकायेछ र
कस्क्याली नरेश..... साहसमेत जना ७ कस्क्याली काटि-
याछन्. जना ६।७ लमजुंगिया काटियाछन्. बाकी कास्की-
माथि लडाई लागेको छ. कास्कीको गुहारकन हात्रा काजी
चौतारा फौजसमेत गोर्खा पुगीरह्याछन्. मंशिरका दिन ४
जांदा रागिनासतिरको काज गछौं. (इत्यादि अपूर्ण)

(यी दुइ पत्र सत्याना रानाग्राम दांग शिरग्राम शिखर
भगवन्तनाथमठका महन्त योगी पुष्करनाथजीका
सौजन्यले प्राप्त) ।

गोरखाधीश श्री रणबहादुर शाहलाई कुमाउंछ
राजा श्री मोहनचन्द्रले लेखी दिएको धर्मपत्र ।

श्रीलक्ष्मीनारायण-श्रीबंदरीनाथ-श्रीकेदारनाथ-श्रीकालिका-श्रीपूर्णपीठदेवताः

श्रीनाथाड्ढिसरोजकभक्तकूर्माद्रिभूपतेः ।

श्रीमन्मोहनचन्द्रस्य मुदा भाति जगन्मुदे ।

श्री मन्महाराजाधिराज श्री मोहनचन्द्रदेवैः श्री मन्महाराजे रणबहादुरशाह श्री बहादुरशेखरजंगदेवेभ्यो धर्मपत्रं संलिख्य दत्तम्—

गोरक्षाधीशमस्मन्मित्रमस्मन्मित्रं च गोरक्षाधीशमित्रं गोरक्षाधीशशत्रुः कूर्माचलाधीशशत्रुः कूर्माचलाधीशशत्रुश्च

गोरक्षाधीशशत्रु गोरक्षाधीशहितचिन्तनेऽस्माभिरास्थेयमस्मद्वितचिन्तने तैरिति व्यवस्थितसमयो निर्वाह्यः श्री मदुभाभ्यामेतद्विषये च लिखितदेवताः साक्षिण्यः कृताः कृतसमयविपर्ययकारिणश्चेता... अनिष्टकारिण्यः स्युस्तद्रक्षितुश्च धर्माभीष्टवृद्धिकारिण्य इति ।

अंकाकाशविभूमी (१७०९) परिमितशके कालयुक्ताख्यवर्षे मासे माघामिधाने गणपतितिथौ शुक्लपक्षेऽब्जवारे ।

श्री गोरक्षेशकूर्माचलनरपयोः सन्धिदाढ्यैकवीज

पत्रं सत्यप्रतिज्ञं प्रलिखितमदः पञ्चदेवाभिपुष्टम् ।